

Puntarski fuoj

BROJ 12 • GODINA 7 • Lipanj 2012. • Zavičajno društvo "PUNTARI" Punta Križa • BESPLATNI PRIMJERAK

Punta
Križa

ISSN 1845-4593

9 771845 459001

BESEDA NA POČETKU

**Drage puntarke, puntari
i svi Vi ki vijite Puntu**

Danas, na dvajsetičetire pomajića, na naš veli bluagdan, na Ivanju, morete po parvi put vaf rukah daržat novi bruoj »Puntaskoga foja«. S vami smo po dvanajsti put. Ufamo se da će Van se i uof pjažat i da ćete ga z gušton i veselo preštet. Fuoj smo pošneli delat prija više od sedan godišć. Parvi je prišal vanka avrila 2005. leta i od onda smo ih udela dvanajst, cijelu duzinu. Sve skupa deboto pijetstuo pajin, jedan veli libar od Punte. Za fuoj je pisalo više od pedesijet judi, a neki, kako Marući Toić - Badurina, Franko Kučić i Ive Lovrić, nisu cedili od početka do danas, za svaki su fuoj neš napisali. Svi ki su pisali, pisali su od Punte i za Puntu i samo vela jubaf za svoje selo more imet toliko fuorce i toliko durat. Sve će se za fuoj napiše i letratua, Branko Kučić klade na kompjuter, a Nardo Marušić nan pomore sve kontrolat i šampat, oba dvua od parvoga broja do danas. Svin vuan, ki ste nan do sada na bilo ki muod pomogli, moremo reć samo - hvala.

Ovoga se puta moremo i malo pohvalit, aš su hvala našen fuoju one dvije vrijedne i pametne divuoijke z Lošinjskoga muzeja pasuano leto udelale, ne jenu, nego tri izložbe od Punte Križa, vaf Velon Selu, Mualon Selu i Punte. Sve su zaslužile jeno velo, velo hvala. One tri izložbe prišlo je vit deboto pijet mijuari judi, naših, ma najveć

turišti zis cijeloga svijeta i tako su čuli i videli će sve mi vaf Punte imamo.

Ma to još ni sve, aš su one od Punte udelale i libar od stuopedesijet pajin pa je tako naše selo dobilo svojoj parvi libar - monografiju. Čuda je libri već prodano, još ih je malo ustalo, a sada kada se pokupe šoldi, šampat će ih se još, uof put na inglizeški da i turišti moreju preštet i kapit će piše aš su sada mogli samo gijedat fotografije i loštešo su ga kupovali.

Ovo nan je leto pasalo osan godišć od kada smo udelali naše Zavičajno društvo »Puntari«. Na dvejsetiosan maja, na skule, imeli smo godišnju - izbornu skupštinu. Poćakulali smo od svega će smo pasuano leto delali, koliko smo šoldi dobili i koliko smo ih stratili. Zabrali smo Franka za prešidijenta na još četire leta. Zaslužil je aš dobro dela i svaka mu je na mestu. Malo smo kambijali izvršni odbor i statut, a nekin, od puno njih, ki su nan pomogli, duali smo zahvalnice.

Kako napred? - ne cedit, delat još više za dobro našega sela. Uz nas pokupjat će više mluadih aš svijet na mlajin ustuaie. Kada ne grije i kada je teško, ne se štufat, bit još više dakvordo i udelat će se više more i danas kada je kriza, u nas i vaf cijelon svijetu, aš našin stvarin nikada ni bilo maša dobro, ma su loštešo rivali napreda.

Uredništvo

Foto naslovnice: Anton Horvatić

PUNTARSKI FUOJ – GLASILO ZAVIČAJNOG DRUŠTVA
»PUNTARI« PUNTA KRIŽA

Mali Lošinj, Trg Zagazinjine 1

Tel.: 051/231-019 • Fax: 051/231-011

Glavni i odgovorni urednik: Ljubo Galjanić

Uredništvo: Branko Kučić, Franko Kučić, Ivan Lovrić,
Leonardo Marušić

Izdavač: LEO-COMMERCE, D. Cesarića 32, tel: 625-910

Tiskano u Hrvatskoj. – Naklada: 650 primjeraka.

Tekstove prepisivali: Jasna Perković, Branko Kučić.

IVANJA 2011.

Kako od pamtivijeka nalažu »stuare užuance«, Ivanju - blagdan Svetog Ivana Krstitelja, nebeskog suzaštitnika Punte Križa, treba dostojno obilježiti i proslaviti a feštu na što bolji način organizirati. Stoga smo i za ovu Ivanju učinili sve da tako i bude. Od kada smo osnovali Zavičajno društvo »Puntari« zalažemo se da se ta tradicija ne ugasi i da u granicama naših mogućnosti učinimo sve kako bi u dane Ivanje Punta oživjela. Svih ovih godina trudili smo se u Puntinu okupiti sve one koji u njoj žive da tih dana u Puntinu dođe što više Puntara koji su se rasuli svijetom, da ju pohode svi koji Puntinu vole ali i oni koji u njoj još nikada ranije nisu bili. Protekom vremena, upornim radom na organiziranju ovog našeg velikog blagdana, učeći na greškama i osmišljavanjem novih sadržaja, možemo reći da je Ivanja postala nezaobilazna fešta na koju dolaze svi Puntari koji to mogu te sve više naših dragih prijatelja, poznanika i gostiju. Ova je Ivanja na najbolji način pokazala da je različitim aktivnostima i brojnim posjetiteljima postala manifestacija vjere, običaja, kulture i turizma.

Obilježavanje Ivanje 2011. započelo je u nedjelju 19. lipnja tradicionalnim turnirom u briškuli i trešeti. Nastavljeno

je u ponedjeljak 20. lipnja izložbom »Punta Križa - prirodoslovna baština« u prostorijama puntarske osnovne škole. Slijedećeg dana otvorena je izložba »Punta Križa - kulturno povijesna baština« u palači »Fritz« u Malom Lošinj. Na vijiliju Ivanje, uvečer, uoči blagdana Svetog Ivana, zapaljena je »koleda«, tradicionalni ivanjski krijes.

Na sam dan Ivanje, 24. lipnja »pomajica« najprije je održana svečana sveta misa u župnoj crkvi svetog Andrije, koju su predvodili velečasni Mate Žic i Roberto Zubović a potom je selom održana procesija s kipom svetog Ivana. Uslijedio je kulturno zabavni program »kol crijekve, sprijed guštijerne«, kojeg je otvorio predsjednik našeg društva Franko Kučić a sve okupljene, u ime Grada Malog Lošinja pozdravila je zamjenica gradonačelnika Ana Kučić. Potom su nastupile lošinjske mažoretkinje, folklorno društvo »Studenac« iz Nerezina i riječka klapa »Gradelini«. Na kraju je okupljenima predstavljen 11. broj našeg »Puntarskog foja«.

Osim narečenog, posjetitelji su na osam štandova mogli vidjeti, izabrati, osjetiti i kušati sve blagodati otočkih mirisa i okusa te kupiti autohtone otočne suvenire. Za dobro raspoloženje i ples pobrinuli su se Fredi i Antonela te neumorni »Gradelini« dok su bogatu gastronomsku ponudu posjetiteljima ponudili Restoran »Poljana«, Zvonka Šalova i Buffet »Tina« Slavena Šikića. Kao i uvijek na samom kraju, željno je očekivana bogata lutrija koju je usprkos jakoj buri izvrsno vodio Branko Kučić - sa guštijerne.

Unatoč ne baš povoljnim vremenskim uvjetima i povremenim udarima svježih ljetnih bure u Puntinu se na ovoj Ivanji okupio do sada najveći broj posjetitelja. Veseli nas da unatoč okupljenom mnoštvu nije zabilježen niti najmanji incident i da je fešta protekla u vrlo veselom raspoloženju do jutarnjih sati. Podstrek je to da se i za slijedeću godinu na vrijeme i kvalitetno pripremimo i da Ivanja i nadalje bude proslava na koju se Puntari, žitelji Cresa i Lošinja te naši dragi gosti rado odazivaju i okupljaju u velikom broju.

IZ SADRŽAJA:

IVANJA 2011.....	3	Bratovština Sv. Andrije iz Punte Križa	21
Izložba: »Punta Križa - prirodoslovna baština«	4	Prezime Kučić ili Kučić	24
Turnir u briškuli i trešeti	4	Spašavanje pilota	25
Koleda	5	Vijuaj zis Punte na Riku	27
Kulturno - zabavni program	6	Puntarski povijesni fotoplov	28
Sveta Misa i procesija	6	Povečijerčić	30
Predstavljanje jedanaestog broja »Puntarskog foja«	7	Čudo ot ofce!!!	31
Fešta	8	Maštrinka - istrijanka	32
Lošinjski muzej u znaku Punte Križa	9	Motika	34
Nova autobusna stanica	11	Bob	37
Radovi na raskrižju Osor - Punta Križa travanj 2012.	11	Palmira i Feruccio Brussich - New York - SAD	40
Uspješna i korisna akcija	12	Anna i Josip Milobara - Mali Lošinj	41
Jedriejna 2011.	12	Rina i Josip Toich - New York - SAD	41
Mirisi lavande sa Stanzie Castellani	13	Da moren još jedanput	42
Zasnežena Punta	15	Recesija našega mjesta	42
Aktivnosti u lovištu Punte Križa	16	Zlatni lav s otoka	43
Druga izborna skupština Zavičajnog društva »Puntari«	17	Riječnik našeg dijalekta	45
Veze iz Punte Križa za Mali Lošinj	19		

TURNIR U BRIŠKULI I TREŠETI

Uoči Ivanje, u nedjelju 19. lipnja, održan je tradicionalni turnir u našim narodnim kartaškim igrama »briškuli« i »trešeti«. Turnir je okupio devet parova te je uz brojne promatrače, znatiželjnike i navijače započeo u 10 sati u Buffetu »Tina« kod Slavena.

Briškula i trešeta je uz »muoru« oduvijek bila tradicionalna igra naših predaka uz koje su se na blagdane i nedjeljom obavezno okupljali. Bio im je to jedini predah nakon cjelodnevnog rada preko tjedna i prilika da »se posedu i počinu, počakulaju, čuju novituađi i popiju žmuj vina«. Šteta da se

»muora« sve manje ili uopće ne igra i da je mlađi naraštaji gotovo ni ne znaju igrati. Možda bi ova razmišljanja mogla biti poticaj organizatorima Ivanje da se ova stara, zanimljiva i nadasve dinamična igra otrgne od zaborava.

Voditelj turnira Željko Magazin iskusno ga je organizirao, vodio i priveo kraju i kao pobjednike proglasio par Roberto Cavedoni i Bernard Buljeta. Drugo mjesto osvojili su Ivan Koletić i Ivan Žeželj dok su treće mjesto osvojili prošlogodišnji pobjednici Čedo Lukin i Tomislav Živković.

IZLOŽBA: »PUNTA KRIŽA - PRIRODOSLOVNA BAŠTINA«

U ponedjeljak 20. lipnja u 20.30 sati u prostoru puntarske osnovne škole svečano je otvorena izložba »Punta Križa - prirodoslovna baština«. Bila je to prva od ukupno tri izložbe posvećene Puntima Križa koje su u sklopu velikog projekta »Punta Križa« u organizaciji lošinjskog muzeja postavljene u Malom Lošinju u palači »Fritz« pod naslovom »Punta Križa - kulturno-povijesna baština« te u Velom Lošinju u Muzejsko izložbenom prostoru »Kula« pod naslovom »Punta Križa - jeste li znali?«.

Otvaranje ovih izložaba prethodile su gotovo cjelogodišnje pripreme na prikupljanju izložaka, povijesnih izvora, materijala, dokumentacije, fotografija, pripreme i tiskanja plakata, kataloga - monografije te drugih brojnih organizacijsko-tehničkih poslova neophodnih za realizaciju jednog ovako velikog i sveobuhvatnog stručnog posla. Između ostalog marljivo su djelatnice muzeja uspjele namaknuti sredstva čak i za bojanje zidova izložbenog prostora škole u Puntima Križa. Svoj obol ovom projektu dali smo i mi, članovi Zavičajnog društva »Puntari« naročito u dijelu prikupljanja i

ustupanja brojnih etnoloških predmeta, dokumenata i fotografija te čišćenjem i uređenjem izložbenog prostora škole i njenog okoliša.

Predvečer uoči otvaranja izložbe pred školom se okupio velik broj posjetitelja, mještana, gostiju i zainteresiranih namjernika. U prepunoj školskoj dvorani izložbu su otvorili i predstavili ravnateljica lošinjskog muzeja - Zrinka Ettinger Starčić, autorica postave izložbe, kustosica Vana Gović, autorice pojedinih tematskih cjelina Boria Vitas i Milvana Arko-Pijevac te zamjenica gradonačelnika Grada Malog Lošinja Ana Kučić. Potom su svi posjetitelji s velikim zanimanjem i pažnjom razgledali izložbu i prolistali njen katalog koji u suštini predstavlja monografiju Punte Križa u kojoj su po prvi put na jednom mjestu obuhvaćeni tijekom povijesti, arheologije, sakralne baštine, etnografije, jezikoslovlja te prirodne vrijednosti Punte Križa.

Svečani ugođaj razgledavanja izložbe i druženja poslije nje na najbolji način obogatio je i upotpunio nastup lošinjske klape »Čikat«.

KOLEDA

Odsjaj kolede na zgradi škole

Dan prije Ivanje, dana svetog Ivana Krstitelja, a kako nalažu stoljetni običaji i »naše stuare užuanice«, i ove je godine na Varošu podno školske zgrade plamtjela »koleda«. Bila je velika, prava plamteća buktinja, možda i najveća posljednjih godina. Mogla se vidjeti u Malom i Velom Lošinju, Svetom Jakovu i Nerezinama. Svima koji znaju što je koleda poslana je jasna, nedvojbena poruka - »zutra je Ivanja, veli bluagdan, prite vaf Puntu«.

Za ovu smo koledu »pruašće« - materijal za pripremu krijesa - prikupili čisteći okoliš škole, želeći da njeno dvorište i sve oko zgrade bude što čišće i urednije jer se u školi pripremala izložba »Punta Križa - prirodoslovna baština«. Na vrijeme su obaviješteni članovi društva i naši prijatelji te smo se okupili u subotu 11. lipnja u osam sati i prionuli poslu. Odaziv je bio vrlo dobar, odazvalo se preko dvadesetak članova, a pridružilo nam se čak i nekoliko turista iz autokampa. Oboružani krampovima, lopatama, grabljama, kosorima, maršanima i motornim pilama, svatko je dao svoj prilog, od najmlađih do najstarijeg barba Ive Lovrića koji nam je svojim primjerom i savjetom pomogao da podignemo srušenu gromaču između školskog dvorišta i nekadašnjeg školskog vrta. Naravno najveći je posao obavio Željko Magazin svojim bagerom. Sve raslinje koje smo u okolišu škole počistili, složili smo na hrpu koja je narasla do preko dva metra visine. Iz predostrožnosti očistili smo od granja i drveća širu okolicu kolede da slučajno ne bi došlo do širenja vatre. Tako smo jednim udarcem »ubili dvije muhe«, očistili sve oko školske zgrade i pripremili materijal za potpalu kolede.

Predvečer, u sumrak, oko kolede su se počeli okupljati mještani, naši prijatelji, vlasnici kuća za odmor i turisti. Čast da potpali koledu pripala je našem iseljeniku i velikom zaljubljeniku u Puntu Križa - Feruču Brusiću

Za razliku od prethodnih godina, kada je pri paljenju kolede puhala umjerena ili čak jaka bura, ovog smo puta imali sreće. Te je večeri, »na vijiliju Ivanje« bila prava bonaca. Nakon što je Feručo zapalio koledu, vatra kao da se minutu-dvije dvoumila, slabašno gorjela i sporo se širila, a onda u trenu snažno i zastrašujuće planula. Vatreni su jezici sukneli visoko, a nebom se rasulo tisuću iskrica. Naravno, uz

nas su, kao i svake godine bili vatrogasci, a mi smo ranije u popodnevnom satima vodom iz hidranta dobro zalili cijeli okoliš kolede, zlu ne trebalo i predostrožnosti radi, jer suša je u ovo doba godine velika, a kada se vatrena stihija jednom otme kontroli, nitko je ne može zaustaviti.

Prizor plamteće kolede, prave plamteće buktinje, u mračnoj ljetnoj noći, nikoga nije ostavio ravnodušnim. Svi su na vlastitom licu osjetili žarku toplinu i polako se povukli prema zgradi škole, podalje od izvora neizdržive vrućine. Sva su lica bila ozarena lelujavom jarkom svjetlošću u noćnoj tami i izgledala drugačija, zamišljena, ozbiljna, pomalo začuđena i mistična. Upravo je to efekat ovog izvornog značenja kolede, njena svrha, razlog postojanja i stoljetnog održavanja.

Te su se večeri poneki upitali: »Zašto se koleda pali? Koja je njena svrha i značenje? Koja je njena simbolika?«, pa nije na odmet to ponoviti za mlađe generacije a i za naše goste. Koleda se pali od pamtvijeka. Nekada se u Puntu palila u centru sela, pred crkvom, pored seoske cisterne i kraj stare »pokrive« - velikog stabla kojeg više nema. Znale su se organizirati i dvije, jedna velika te jedna mala za djecu. Koleda se pred Ivanju palila i na pastirskim stanovima. Plamtjelo je na Parhavcu, Murtovniku, Mataldi i Smriječu.

Ovaj se običaj do današnjih dana zadržao u Stivanu (gdje se naziva palij) također uoči Ivanje, na Iloviku, uoči dana svetog Petra i Pavla 29. lipnja te u Velom Lošinju uoči dana svete Ane 26. srpnja. Zamrle su kolede na Petrovu na Beleju i na svetu Mariju Magdalenu u Nerezinama, šteta.

Kada su se kolede počele paliti, nitko sa sigurnošću ne može reći, ali je znano da paljenje krijesova potječe od poganskih, pretkršćanskih vremena i simbolizira obredne vatre koje su se u pravilu palile na uzvišenim mjestima, na humcima, brežuljcima, brdima, najčešće kao ljetne svetkovine. Ovaj običaj postoji kod svih slavenskih naroda, ali i kod keltskih, romanskih i germanskih, a vezan je uz ljetni solsticij koji pada 21.06. u godini. Običaj ima svoje ishodište u kultu sunca, a vatra se smatrala sredstvom za tjeranje zlih duhova. Obred se sastojao od samog čina paljenja krijesa, pjevanja prigodnih pjesama, preskakanja mladića i djevojaka preko ugasle vatre.

Nakon gašenja vatre u nekih naroda postoji običaj da se preko gara sprovede i stoka ili da se ugarci odnose u polja i pašnjake. Sam običaj preskakanja vatre vezan je uz vjerovanje da vatra »čisti«
tijelo i dušu i da od čovjeka tjera zle duhove.

Ovim prastarim običajem puk se oprašta od odlazeće zime, hladnoće, neimaštine te istovremeno radosno

pozdravlja dolazak ljeta, topline i plodnosti. Okupljeni narod na ovaj način slavi dolazak boljih dana te svijetlo gleda u budućnost. Koleda je običaj koji se ne smije zapustiti i zaboraviti jer on na simboličan način okuplja ljude okrenute boljoj budućnosti, a ujedno poziva sve koji tu večer uoči Ivanje vide plamteći krijes da sutradan dođu u Puntu svetkovati blagdan svetog Ivana.

SVETA MISA I PROCESIJA

Na dan Ivanje, 24. lipnja u 18 sati u župnoj crkvi Svetog Andrije, održana je sveta misa koju su predvodili velečasni Mate Žic i Roberto Zubović. Dobrano prije početka misnog slavlja pred crkvom i seoskom cisternom počeli su se okupljati vjernici. Puntari, žitelji susjednih sela te naši dragi gosti. Radosni, zadovoljni, ozarenih lica, okupljeni se puk susretao, pozdravljao i uzajamno čestitao Ivanju.

Crkva se dupkom napunila i odisala vjerom i

dostojanstvom. Nadahnute propovijedi svećenika okupljene su učvrstile u vjeri i miru. Po završetku mise mnoštvo vjernika slilo se selom, predvođeni križem, vjerskim zastavama te kipom svetog Ivana, koji po ustaljenom običaju nose puntarski muževi. Na ovaj je način po tko zna koji put svetkovan blagdan našeg suzaštitnika svetog Ivana i nastavljen tradicija naših predaka koja će nastaviti živjeti dok god bude Punte i Puntara.

Procesija vjernika s kipom sv. Ivana kroz selo Punta Križa

KULTURNO - ZABAVNI PROGRAM

Po završetku svete mise i procesije, u 20 sati započeo je na prostoru pred crkvom zabavni program koji je pozdravom okupljenima te čestitanjem Ivanje otvorio predsjednik Zavičajnog društva »Puntari«
Franko Kučić. Potom se prisutnima obratila i zamjenica gradonačelnika Grada Malog Lošinja Ana Kučić izražavajući zadovoljstvo da se za Ivanju u našoj Puntti organizira mnoštvo vjerskih, kulturnih i zabavnih događanja te zahvalila organizatoru što njeguje i od zaborava čuva naše običaje i tradicije.

Usljedio je vrlo atraktivan nastup lošinjskih mažoretkinja predvođen njihovom uvijek nadahnutom i neumornom voditeljicom Ljerkom Janković. Prvi su puta nastupile u Puntti, a njihov se nastup

pokazao pravim pogotkom te su na kraju njihovog programa zaslužno dobile srdačan i dugotrajan pljesak svih okupljenih. Nakon njihovog nastupa pred posjetitelje su izišli članovi folklornog društva »Studenac«
iz Nerezina. Oni već tradicionalno nastupaju na Ivanji te na najbolji način njeguju i od zaborava čuvaju naš kanat i tanac. Nas podsjećaju i potiču na očuvanje baštine a gostima pružaju nezaboravan ugođaj i doživljaj koji zabilježen kamerama i fotoaparatom, kao dragu uspomenu odnose svojim domovima.

Nakon njih uslijedilo je ugodno druženje s klapom »Gradelini«
iz Rijeke koji su naši vremena i volje da se okupe u punom sastavu i Puntti na njen blagdan podare svu ljepotu klapske pjesme.

Lošinjske mažoretkinje

Lošinjke mažoretkinje

Folklorno društvo »Studenac«

Klapa »Gradelini«

PREDSTAVLJANJE JEDANAESTOG BROJA »PUNTARSKOG FOJA«

Štand Zavičajnog društva

financijske, naš list »ide dalje«. Uputio je zahvalu svima koji su pomogli da se tiska ovaj novi broj ističući da bez velike volje, želje i ustrajnosti, a ponajviše bez ljubavi prema Puntari, ovakvog lista zasigurno ne bi bilo. Zasluge za njegovo izlaženje imaju svi koji pišu tekstove te oni koji prepisuju, uređuju, lektoriraju, tiskaju do onih koji ustupaju fotografije,

Štand Zavičajnog društva

U nastavku programa uslijedilo je predstavljanje 11. broja »Puntarskog foja«. U kraćem obraćanju okupljenima pred župnom crkvom, urednik foja Ljubo Galjanić naglasio je da smo se potrudili da, kao i svake godine, na Ivanju svjetlo ugleda novi broj i da uza sve poteškoće, primarno

dokumente pa sve do onih koji nam lijepom riječju daju ideju, podstrek ili pomažu novčanim priložima nužnim za tiskanje.

Na vrlo lijepo uređenom izložbenom prostoru novi broj

lista mogli su dobiti svi zainteresirani. Još jednom najsrdacnije zahvaljujemo svima koji su tom prigodom svojim dobrovoljnim priložima pomogli da prikupimo barem dio sredstava neophodnih za tiskanje sljedećeg broja.

F E Š T A

Ponuda suvenira i autohtonih proizvoda

Osim narečenih kulturno zabavnih aktivnosti, za ovu smo Ivanju, uz pomoć uvijek agilne i za suradnju spremne Turističke zajednice Grada i njene neumorne direktorice Đurđice Šimičić, organizirali »Miomirisni festival«. Na desetak prigodno postavljenih štandova, posjetitelji su mogli razgledati mnoštvo originalnih otočkih proizvoda, suvenira i umjetničkih djela lošinjskih stvaratelja. Gotovo svatko od posjetitelja, a naročito brojni turisti, s Ivanje su ponijeli pokoji vrijedan suvenir. I naše se zavičajno društvo pridružilo hvalevrijednoj inicijativi te smo na punktu »Puntarskog foja« ponudili i monografiju »Punta Križa«, nerezinsku fotomonografiju te knjige »Nerezine od maja do maja« i »Nerezinski libar«.

Do kasno u noć prisutne su zabavljali Fredi i Antonela koji na najbolji način znaju glazbom postići pozitivnu atmosferu i za ples animirati okupljene. U pauzama njihove svirke, jer i oni moraju predahnuti, uskakala je klapa »Gradelini«. Njima moramo uputiti posebnu zahvalu jer su do jutarnjih sati pjesmom neumorno podizali raspoloženje i na okupu držali velik broj ljubitelja klapske pjesme.

Oko 23 sata započelo je nestrpljivo očekivano izvlačenje lutrije koje je, kao i uvijek do sada, bez greške vodio Branko

Kučić. Oni najsretniji ponijeli su svojim domovima brojne vrijedne nagrade kao što su janjac, jelen lopatar, meso divlje svinje, jedna veća riba, vrijedne knjige i razna tehnička roba.

Bogatu gastronomsku ponudu okupljenom mnoštvu omogućile su uvijek dobro uigrane ekipe restorana »Poljana« i Buffeta »Tina«

Proslava Ivanje, vrlo sadržajna, zabavna i vesela, protekla je bez ijednog incidenta iako se na ovom slavlju, po izjavama mnogih, okupio do sada najveći broj posjetitelja. Veliku zaslugu da je sve proteklo u najboljem redu imaju i vrijedni djelatnici »Sigurnost Kličković« koji su s velikim strpljenjem obavili neophodan posao skretanja i usmjeravanja vozila iza župne crkve kako bi se promet mogao nesmetano odvijati, a istovremeno pred crkvom ostati prostor za odvijanje programa.

Za organizaciju ovako velike fešte koja se odvijala gotovo cijeli tjedan, uloženi su veliki trud brojnih pojedinaca. Hvala svima što su nam pomogli, a nama ostaje zadovoljstvo što su nam mnogi čestitali i rekli, »Bila je ovo jedna od najsadržajnijih Ivanja, fešta za pamćenje«. Podstrek je to za dalje - stoga: »Vidimo se na Ivanje i kletu«.

Autor fotografija: E. Marušić

Ponuda suvenira i autohtonih proizvoda

LOŠINJSKI MUZEJ U ZNAKU PUNTE KRIŽA

Otvaranje izložbe u Puntir Križa

Otvaranje izložbe u Malom Lošinju

Lošinjski muzej je čitavu proteklu 2011. godinu bio u znaku Punte Križa, pa su djelatnici muzeja iščitavali svu dostupnu literaturu koja se bavi navedenim područjem (među kojom su posebno dragocjena bila upravo izdanja Puntarskog foja), obilazili su teren, razgovarali i ugodno se družili s Puntarima, posjećivali Državni arhiv u Rijeci te dogovarali suradnju sa stručnjacima koji su mogli doprinijeti što boljem upoznavanju specifičnosti proučavanog prostora. Pored kustosica Muzeja, Irene Dlaka koja je obradila povijest i sakralnu baštinu Punte te Vane Gović koja se bavila bogatom etnografskom baštinom puntarskog kraja, suradnji su se odazvala tri biologa, Marko Randić (Javna ustanova Priroda), Milvana Arko-Pijevac (Prirodoslovni muzej iz Rijeke) te Boria Vitas (Državni zavod za zaštitu prirode), koji su iscrpno obradili floru i faunu kopna i podmorja Punte Križe, zatim arheolog Ranko Starac (Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja) koji je doprinio pregledom arheološke baštine te prof. dr. Silvana Vranić (Odsjek za kroatistiku Filozofskog fakulteta u Rijeci) koja je napisala par riječi o govoru Punte Križa. Najveću podršku pri realizaciji čitavog projekta Muzej je pronašao u Zavičajnom društvu »Puntari« - Punta Križa, pa se postignuta suradnja zaista može smatrati uspješnim modelom združenog rada javnih ustanova i lokalnih zajednica.

Dugotrajan rad je rezultirao velikom i sveobuhvatnom izložbom postavljenom u čak tri otočka objekta. U palači

Fritzy u Malom Lošinju predstavljena je Kulturno-povijesna baština Punte Križa, u zgradi osnovne škole u Puntir Križa Prirodoslovna baština Punte Križa, dok su u Kuli u Velom Lošinju predstavljene raznovrsne zanimljivosti s područja Punte Križa pod naslovom Punta Križa - Jeste li znali?. Izložba je otvorena 20. 06. u Puntir Križa od strane dogradonačelnice Grada Malog Lošinja Ane Kučić te 21. 06. u Malom Lošinju od strane gradonačelnika Garija Cappellija, a razgledati se mogla do 11.09.2011. Obuhvaćala je sedamdeset dvojezičnih izložbenih panoa te pedesetak eksponata, ponajviše iz područja arheologije i etnografije. Izložbu je razgledao 4781 posjetitelj. No, najveća je dragocjenost projekta katalog izložbe koji, zbog cjelovitog pristupa proučavanoj temi (povijest, sakralna baština, arheologija, etnografija, jezikoslovlje, toponimija i prirodoslovlje), velikog broja stručnih suradnika, pregršta slikovnog materijala te obima od 148 stranica, možemo slobodno nazvati prvom monografijom područja Punte Križa. Vrijednost publikacije prepoznalo je i Ministarstvo kulture RH kroz program otkupa knjiga za 2011. pa se monografija Punte Križa sada može pronaći u svim sveučilišnim i većini gradskih knjižnica diljem Hrvatske. Veliki broj monografija »udomljen« je i u kućama Lošinjana, Puntara (u domovini ali i inozemstvu) te stranaca- redovitih posjetitelja Punte Križa.

I za kraj, posebno nas se dojmio utisak Katarine Janez iz Slovenije zapisan u izložbeni Knjigu dojmova: Čestitam na

Izložba u Puntir Križa

Izložba u Puntir Križa

veoma sistematskoj i divnoj izložbi. Ima puno toga što ćemo sada sa još više poštovanja posjetiti i cijeniti. Dok Irina bilježi: Volim Puntu Križa. Sad ima i razloga više. Svaka čast na edukativnom postavu. Zahvaljujemo Katarini, Irini i svim posjetiteljima izložbe, zahvaljujemo Zavičajnom društvu

»Puntari« te uredništvu Puntarskog foja. Bilo nam je iznimno zadovoljstvo doprinijeti boljem upoznavanju vašeg prekrasnog puntarskoga kraja.

Tekst Vana Gović, kustosica Lošinjskog muzeja
Foto Irena Dlaka i Vana Gović

Izložba u Puntu Križa

Izložba u Puntu Križa

Fotografije s izložbe u Malom Lošnju

NOVA AUTOBUSNA STANICA

Nakon više godina odgađanja, nesporazuma i promjena lokacija, Punta Križa je konačno dobila autobusnu stanicu u

koju se putnici, čekajući autobus, koji prometuje između Malog Lošinja i Punte Križa, mogu skloniti od sunca i kiše.

RADOVI NA RASKRŠĆU OSOR – PUNTA KRIŽA TRAVANJ 2012.

JEDRIEJNA 2011.

Kako nalažu naše »stuare užuanec« i ove je godine dostojno obilježen i svečano proslavljen dan Svetog Andrije, dan kada Punta Križa slavi svog nebeskog zaštitnika. Za razliku od prethodnih godina na Jedrijeju je osvanuo divan sunčan dan, gotovo pretopao za ovo doba godine. Bila je to idealna prilika za sve Puntare i one koji Puntu vole da se okupe u selu, popričaju, duhovno obnove i provesele. Bila je to prilika čestitati imendan svima onima kojima su roditelji na krštenju nadjenuli imena Andrija, Andrea, Jedre, Andrijana, Andreina ili Andra.

Već ranije, prije svete mise, na malom se puntarskom trgu okupio lijepi broj vjernika. Slučajno ili ne tog je dana kraj »guštijerne« osvanuo štand s bogatom ponudom odjeće, obuće i svakakvih kućanskih potrepština.

Misno je slavlje predvodio velečasni Mate Žic, a crkvu su osim Puntara ispunili i brojni nam dragi gosti iz Nerezina, Osora, Ustrina i Lošinja. Bili smo počašćeni prisutnošću gradonačelnika Grada Malog Lošinja Garija Cappellija i njegove zamjenice Ane Kučić.

Slavilo se našeg Svetog Andriju, prvopozvanog kako ga još nazivaju, jer je on bio prvi koji se na Isusov poziv odazvao i pošao za njim. Bio je ribar koji je svojim mrežama lovio ribu prehranjujući obitelj i potrebite da bi krenući za Isusom postao ribar ljudskih duša. Zbog širenja Isusovog nauka svoj je život skončao kao mučenik na križu. Prema legendi zatražio je od svog krvnika da ga ne pribiju na križ na kakav je Isus bio pribijen, rekavši da on nije dostojan umrijeti na isti način kao Isus. Zbog toga je pribijen na dijagonalan križ, onaj kojeg danas možemo vidjeti na križanjima ceste i željezničke pruge, onaj koji nazivamo »Andrijin križ«. Takav

znak, takav križ danas možemo vidjeti i na škotskoj zastavi (bijeli dijagonalni križ na plavoj podlozi). Zato je Dan svetog Andrije, 30. studenog, tradicionalni blagdan u Škotskoj - on je službeni državni svetac i zaštitnik svih Škota.

Koliko su Puntari štovali svetog Andriju najzornije nam govori podatak da je prva ranokršćanska crkva posvećena svetom Andriji sagrađena na Funtuani pored temelja kasnoantičke rimske villae rusticae. Ona i danas, više puta u povijesti obnovljena, neuništivo stoji na našem cimituriju, čuvajući duše Puntara koji više nisu s nama. Druga crkva posvećena ovom svecu sagrađena je u selu, vjerojatno već u 15. stoljeću i do danas predstavlja našu župnu crkvu.

Nakon misnog slavlja u prostorijama Osnovne škole upriličen je susret svih koji su na blagdan Jedrijeje bili u Puntima Križa. Organizatori: Mjesni odbor Punte Križa, Grad Mali Lošinj i Turistička zajednica Grada, sve su nazočne poslužili bogatim predjelom, izvrsnim gulašom od divljači, ukusnim fritulama i pićem. Za glazbu se pobrinuo Silvano Kersulic te su se uz ritam glazbe i stari i mladi lijepo zabavljali do kasno u noć.

Kip Svetog Andrije u crkvi na groblju

USPJEŠNA I KORISNA AKCIJA

U povodu Svjetskog dana planeta Zemlje i međunarodne akcije »Zelena čistka - jedan dan za čisti okoliš« na području Grada Malog Lošinja organizirano je čišćenje na većem broju lokacija u nekoliko mjesta, u Velom i Malom Lošinju, Nerezinama, Svetom Jakovu, Beleju, na Susku te u Puntima Križa.

Akciju u Puntima Križa organizirali su Grad Mali Lošinj i Mjesni odbor Punte Križa uz podršku i suradnju Lovačkog društva »Halmac« i Zavičajnog društva »Puntari«. Odlučeno je da se ove godine očisti dio obale i uvala od naplavljenog smeća.

U subotu, 21. travnja u Puntima se okupilo više od tridesetak volontera koji su raspoređeni na nekoliko lokacija, odnosno u više uvala sjevernog dijela obale. Tijekom ove ekološke akcije

prikupljene su velike količine otpada, ponajviše plastične i najlonske ambalaže, koju more izbacuje na obalu i nanosi u naše prekrasne uvale. Samo primjera radi u uvali Vratak, pored Ula, koju smo očistili protekle godine, prikupljeno je osam velikih vreća odbačenog najlona, plastičnih boca, guma, te ostalog smeća koje pluta morem te nanošeno morskim strujama i sjevernim vjetrovima dospijeva na obalu.

Svi koji su organizirali i sudjelovali u ovoj akciji zaslužuju pohvalu i zasigurno će se odazvati na buduće akcije, a onima koji nisu prisustvovali upućujemo poziv da se priključe kako bismo svi zajedno, u što većem broju učinili što više za očuvanje našeg okoliša.

Čišćenje uvala Vratak

Čišćenje uvala Ul

MIRISI LAVANDE SA STANZIE CASTELLANI

Krajem lipnja prošle godine otvorili smo vrata Stanzie Castellani, 5 km od Osora prema Puntin Križa, za sve koji su željeli obogatiti svoja znanja o lavandi i za one koji su se htjeli prepustiti njezinim omamnim mirisima. Dani lavande, kako smo nazvali dvodnevni festival s ciljem popularizacije ove biljke, započeo je predavanjem aromaterapeutkinje Anamarije Pažin-Morović. U svom zanimljivom izlaganju predstavila je osnove aromaterapije s posebnim osvrtom na korištenje eteričnih ulja lavande i lavandina. Praktičnim prikazom prisutni su mogli i sami osjetiti i isprobati tonike za čišćenje lica i osvježavanje, djelotvornost eteričnog ulja prave lavande kod manjih ranica ili opekлина ili njezin opuštajući i smirujući učinak. Nakon predavanja festival se nastavio šetnjom do polja lavande gdje smo demonstrirali žetvu lavandina. To je bila i prilika da se zainteresirani i sami okušaju u tome. Za velik broj turista i domaćih bilo je to potpuno novo iskustvo koje su brzo savladali. U popodnevnom satima organizirali smo radionicu izrade suvenira s upotrebom aromatičnog i autohtonog bilja koju je

vodila gospođa Mirjana Španiček te radionicu izrade buketa s mediteranskim biljem Oriete Milovan. Velik broj domaćih gostiju uživao je u svojoj kreativnosti koja je rezultirala prelijepim uracima i mirisnim buketima.

U prirodnom amfiteatru usred šume crnike postavili smo izložbu fotografija Igora Čavleka, mladog fotografa iz Velog Lošinja, koju je otvorila Nena Nosalj. U višenamjenskoj prostoriji Blue Dolphin svoje slike izložila je višnjanska umjetnica Mirjana Matić. O njezinim radovima govorila je povjesničarka umjetnosti Marjana Dlačić.

Večernji koncert, spoj jaza, balkanskih ritmova i baroknih sonata, u izvedbi briljantnog mađarskog saksofonista Janosa Vazsonya i gitarista Dania Kardosa, oduševio je publiku. U jednoj skladbi na kontrabasu je zasvirao i domaćin Robert Manchin.

Drugog dana, stručnim predavanjem agronominje Oriete Milovan predstavljen je uzgoj lavande i lavandina s praktičnim iskustvom u uvjetima otežanog gospodarenja. U šetnji poljem lavande nakon toga agronominja je brojnim

zainteresiranima odgovarala na pitanja o uzgoju i demonstrirala samu žetvu. U popodnevnoj radionici Vesne Jakić, tehnike filcanja creske vune i upotrebe aromatičnog i samoniklog bilja, izrađivali su se prekrasni buketići. I sami sudionici su bili zapanjeni rezultatom svoga kreativnog rada kroz koji ih je vodila odlična voditeljica. U isto su vrijeme Mirjana Mužić i Branko Rebrović umijesili i u krušnoj peći ispekli kruh i kolačiće s dodatkom prave lavande. U suradnji s Crescendo festivalom iz Cresa, u neponovljivom ambijentu pozornice usred šume u prirodnoj vrtači, ugostili smo odličan duet Kuno Levačić - Žiga Golob (Hrvatska, Slovenija).

Početak srpnja smo u suradnji s Centrom za empirijska istraživanja religije iz Novog Sada i Sarajeva pripremili predavanje i razgovor s dr. Miroslavom Volfom, profesorom teologije na sveučilištu Yale u SAD-u, na temu »Kršćanski odgovor islamu«. Povod za predavanje bila je njegova knjiga »Allah, a Christian Response«, kojom pokušava dovesti u dijalog dvije vodeće svjetske religije i u međusobni mirni suživot. Živahna debata koja se razvila nakon njegovog izlaganja svjedočila je o aktualnosti teme.

U rujnu je mađarski gudački komorni orkestar Obuda Chamber Orchester pod ravnanjem maestra Patra Gazde izveo koncert klasične glazbe. Višenamjenski prostor Blue Dolphina bio je premalen za brojnu publiku koja je uživala u dijelima Mozarta, Bacha i Handela

Nakon koncerta prisutni su mogli kušati domaće maslinovo ulje i kruh ispečen u obnovljenoj krušnoj peći.

Za ovu godinu, na Stanziji Castellani pripremamo vođene posjete imanjem jednom tjedno, naročito poljima lavande, lavandina i smilja, radionice aromaterapije te crtanja.

Nudit ćemo i mogućnost kupnje naših proizvoda - eteričnih ulja i hidrolata, ali i maslinovog ulja, rajčica i smokava.

Krajem lipnja će se održati trodnevni festival Dani lavande s bogatim programom, a tokom ljeta i jeseni pripremamo koncerte klasične, etno i jazz glazbe te zanimljiva predavanja i razgovore o sociološkim, povijesnim i religijskim pitanjima. Detaljne informacije o danima i vremenu priredbi bit će objavljeni u dnevnim medijima i na plakatima.

Marina Jurkota-Rebrovic

ZASNEŽENA PUNTA

AUTORI FOTOGRAFIJE: VESNA TOIĆ, EDO MARUŠIĆ I LJUBO GALJANIĆ

AKTIVNOSTI U LOVIŠTU PUNTA KRIŽA

Protekla lovna godina, koja se odnosi na razdoblje od 1. travnja 2011. godine do 31. ožujka ove godine, u lovištu Punta Križa, kojim gospodari Lovačko društvo »Halmac« Nerezine, protekla je u uobičajenoj realizaciji odredaba o izlovu nezavičajne divljači jelena lopatara i divlje svinje.

Uz sve objektivne i subjektivne poteškoće, iz godine u godinu uočljiv je napredak i porast broja odstrijeljene divljači na području Punte Križa te je on u odnosu na ostala lovačka društva koja djeluju na otoku Cresu (Tramuntana, Batajna/Hrasta i Belej/Osor) vrlo dobar.

Brojke su, slobodno možemo reći, vrlo velike. Samo u prošloj lovnoj godini na cjelokupnom području otoka Cresa ukupno je ulovljeno 669 divljih svinja, a u razdoblju od 2005. godine do sada, na sva četiri lovišta čak 2.258 divljih svinja te 2.494 jelena lopatara. Brojke su goleme, ali je činjenica da otokom još uvijek hara velik broj nezavičajnih grla divljači koja priječi normalan napredak tradicijskih otočkih gospodarskih djelatnosti, posebice ovčarstva i poljoprivrede.

Unatoč velikom odstrelu, treba biti realan i zaključiti da je problem nezavičajne divljači još uvijek daleko od konačnog rješenja pa su stoga na otoku gotovo svi nezadovoljni. Česta su nerazumijevanja, optužbe, negodovanja i prozivanja. Zaboravlja se da odstrel nezavičajne divljači provode lovci amateri u svoje slobodno vrijeme i da najveću prepreku predstavlja velik, zapušten i gotovo neprohodan teren u potpunosti obrastao šumom i zakrčen gustom makijom. Lovci, koji sigurno mogu više, ipak ne mogu sami riješiti ovaj problem te se u rješavanje ovog problema moraju aktivno uključiti i svi ostali, od lokalne vlasti u mjesnim odborima, do Grada, Županije i nadležnih ministarstava te stručnih službi. Često se nameće i pitanje je li uopće moguće ukloniti alohtonu divljač isključivo lovnim metodama i je li realno očekivati da lovačke udruge same riješe ovaj problem ili postoje i neke nelovne metode kojima se može smanjiti i staviti pod kontrolu, primjerice, divlje svinje. Problem se može riješiti samo trezvenim dogovorom, suradnjom i angažiranjem svih zajedno, a lovci će i nadalje nastojati, kao i do sada, stvarati bolje uvjete za kvalitetniji odstrel boljom organizacijom, većim osobnim angažmanom, probijanjem i čišćenjem zaraslih putova i dolaca te izgradnjom novih visokih čeka.

Nakon zajedničkog lov na Smriječju

Pregled izlova na otoku Cresu

Lovište Punta Križa

godina	jelen	divlja svinja
2005	65	----
2006	85	----
2007	146	7
2008	216	11
2009	242	49
2010	304	69
2011	402	122

Lovište Tramuntana

2005	58	78
2006	104	88
2007	228	197
2008	151	282
2009	97	138
2010	73	86
2011	147	126

Lovište Batajna / Hrasta

2005	----	15
2006	----	37
2007	2	44
2008	7	143
2009	---	109
2010	---	199
2011	---	302

Lovište Belej / Osor

2007	8	---
2008	45	---
2009	46	13
2010	33	24
2011	35	119

Prvi ulov mladog lovca Darka Šveca

DRUGA IZBORNA SKUPŠTINA ZAVIČAJNOG DRUŠTVA »PUNTARI«

Održana je 28. travnja 2012. godine u Puntari Križa i na njoj je prihvaćen izvještaj o radu u proteklom razdoblju od četiri godine djelovanja Zavičajnog društva, koji prenosimo u cijelosti:

IZVJEŠTAJ O RADU UPRAVNOG ODBORA NA DRUGOJ IZBORNOJ SKUPŠTINI

Zavičajno društvo »Puntari« osnovali smo prije osam godina u želji da okupimo Puntare koji žive izvan mjesta Punte Križa, a voljni su uključiti se u aktivnosti za očuvanje kulturne i prirodne baštine Punte Križa, kao i pomoći mještanima Punte Križa u realizaciji planova i programa za poboljšanje uvjeta života i rada na području Punte Križa.

Postavili smo sljedeće ciljeve:

- očuvanje ambijenta, prirodnog i baštinjenog od minulih naraštaja;

- očuvanje, njegovanje, prezentiranje, promicanje i prenošenje duhovnih, etičko-moralnih i materijalnih vrijednosti s područja Punte Križa, kao što su: govor, nazivi, toponimi, spomenici kulture, pučki i vjerski običaji, predaja, zanati, obrti, alati i proizvodi;

- očuvanje autohtonog kulturno-povijesnog i prirodnog identiteta Punte Križa;

- poticanje kvalitete i što raznovrsnije turističke ponude koja se uklapa u ambijent i ne narušava kulturno-povijesni i prirodni identitet Punte Križa.

Za ostvarenje postavljenih ciljeva svake se godine izradi program rada koji se iz godine u godinu doradivao temeljem donesenih zaključaka na godišnjim skupštinama.

U protekle četiri godine, tj. od 2008. godine do danas, Upravni odbor društva održao je 17 sjednica na kojima se raspravljalo i donosilo zaključke o:

- aktivnostima u provođenju programa rada za pojedinu godinu, a na temelju zaključaka s godišnjih skupština društva;

- financiranju rada društva temeljem financijskog plana,

odnosno prikupljenim sredstvima iz donacija i sponzorstava, te članarine;

- financiranju i izdavanju našega glasila »Puntarskog foja«,

- organizaciji fešta za Ivanju i svih pratećih aktivnosti;

- ugovaranju radova na obnovi krova na crkvi Sv. Antuna opata na Parhuavcu;

- uklanjanju VIPnet antene na Varošu;

- narudžbi izrade vrata na crkvi Sv. Antuna opata;

- organiziranju radnih akcija zajedno s L.D. »Halmac« iz Nerezina;

- sudjelovanju u radnim akcijama koje je organizirao Mjesni odbor Punta Križa;

- osiguranju sredstava za nastavak radova na obnovi crkvice Sv. Antuna opata;

- popravku zida na guštierne kol crijekve;

- obnovi gromače kol crijekve od guštierne do nove trafostanice;

- naplati članarine društva, odnosno o neplaćanju članarine od pojedinih članova društva;

- obnovi porušenih gromača u samom mjestu Punta Križa;

- uklanjanju, odnosno nedovoljnom uklanjanju alohtone divljači;

- uključivanju mladih u rad društva;

- dodjeli priznanja zaslužnim pojedincima i društvima;

- nekontroliranom odlaganju građevnog materijala – otpada;

- trasi vodovoda Punta Križa – Bokinić.

Pored navedenih zacrtanih zadataka programom rada Društva, uključili smo se u rad radionice radne skupine za kulturnu i prirodnu baštinu Pilot projekta lokalnog razvoja otoka Cresa, s obzirom da smo udruga koja ima za cilj očuvanje kulturne i prirodne baštine područja Punte Križa. Zajedno s Mjesnim odborom Punta Križa sudjelovali smo u raspravi o Posebnom rezervatu za dupine, s obzirom da je čitavo morsko područje oko Punte Križa sastavni dio rezervata. Tu smo izrazili naše protivljenje takvom rezervatu.

Pored nabrojanih aktivnosti, održano je više razgovora u Gradu, TZG, Županijskom zavodu za održivi razvoj i prostorno planiranje, Konzervatorskom zavodu u Rijeci, Javnoj ustanovi »Priroda« u Rijeci, te Prirodoslovnom muzeju u Rijeci, a sve u svezi ostvarenja pojedinih prijedloga i aktivnosti značajnih za očuvanje prirodnog i kulturnog identiteta područja Punte Križa.

Za obavljanje zadataka iz Programa rada društva, Upravni odbor je osnovao:

- Odbor za poticanje gospodarstva te očuvanje ambijenta Punte Križa,

- Odbor za uređenje mjesta, šetnica, crkvice i plaža,

- Odbor za prikupljanje materijalne građe o spomenicima kulture s područja Punte Križa,

- Odbor za organizaciju pučkih zabava i proslava,
- Uredništvo glasila »Puntarski fuoj«.

Ti odbori nisu u proteklom četverogodišnjem radu bili aktivni, za razliku od uredništva »Puntarskog foja«, o čijem radu sve govori 11, a uskoro i 12 brojeva »Puntarskog foja«. Jedan bitan zadatak novog upravnog odbora je aktiviranje spomenutih odbora, a time uključivanje većeg broj članova Društva u ostvarivanju ciljeva Društva.

»Puntarski fuoj« značajan je projekt ovog Društva jer smo s njim došli u svaku kuću naših puntara u tuzemstvu i inozemstvu, kao i kod svih onih koji žele imati vezu s Puntom Križa. O Puntima Križa počelo se govoriti i pisati. Puntima Križa je cijelu prošlogodišnju sezonu bila tema triju izložbi (u Puntima Križa, Malom Lošinju i Velom Lošinju) u organizaciji Lošinjskog muzeja. Tu je izložbu pratio prigodni katalog »Punta Križa« za koji možemo reći da je monografija u kojoj su po prvi put na jednom mjestu obuhvaćeni povijesni pregled, arheologija, sakralna arhitektura, etnografija, jezikoslovlje i prirodne vrijednosti Punte Križa.

Fešta »Ivanja« postala je tradicionalna fešta u Puntima Križa, za koju se od svih sudionika čuju samo pohvale. Njen karakter kao seoske fešte uz neizostavno sudjelovanje Folklornog društva »Studenac« iz Nerezina, uključivanje i Folklornog društva »Orlec« iz Orleca, a prošle godine i lošinjskih mažoretkinja, privlači iz godine u godinu sve veći broj turista iz a/c Baldarin i iz ostalih mjesta otoka Lošinja i Cresa. U tome je prošle godine sudjelovala i TZG Malog

Lošinja organiziranjem »Miomirisnog festivala«, odnosno izlaganjem i prodajom otočkih proizvoda i suvenira.

U proteklom razdoblju imali smo dobru suradnju s Mjesnim odborom Punta Križa. Nastojali smo podržati njihove zahtjeve i aktivnosti u uređenju mjesta i poboljšanju uvjeta življenja mještana.

Koristim priliku da zahvalim gradskom poglavarstvu, turističkoj zajednici i svim trgovačkim društvima i udrugama koji su prepoznali naše aktivnosti na očuvanju prirodnog i kulturnog identiteta Punte Križa i dali nam financijsku podršku. Hvala svim pojedincima, članovima i nečlanovima našeg Društva koji su dali financijsku podršku za izdavanje »Puntarskog foja«. Hvala Radiju Lošinj – Radiju Jadranka na redovnom izvještavanju i promicanju »Puntarskog foja«. Zahvaljujemo Katedri čakavskog sabora na promoviranju »Puntarskog foja« i naše domaće riječi.

Hvala svima koji su se uključili u pisanju za naš »Puntarski fuoj«. Zahvaljujemo svima koji su se angažirali na organizaciji fešte Ivanja.

Pozivam sve članove društva da se više uključe u ostvarivanje zacrtanih ciljeva Društva, da iznose svoje prijedloge i razmišljanja za poboljšanje rada Društva, i potiču mlade da se učlane i uključe u rad Društva kako bi i oni postali sudionici čuvanja puntarske kulturne i prirodne baštine te graditelji svoje budućnosti u Puntima Križa.

Predsjednik: Franko Kučić

Na drugoj izbornoj skupštini izabran je Franko Kučić za predsjednika Društva, Branko Kučić za tajnika i Ljubo Galjanić za rizničara. Ostali izabrani članovi upravnog odbora Društva su: Norina Gospić, Ivan – Gianinno Marušić, Darinka Magazin i Marija – Maruči Toić.

Na skupštini su uručena i priznanja zaslužnima za pomoć u radu Zavičajnog društva:
Lovačkom društvu »Halmac« Nerezine za sudjelovanje u radnim akcijama Zavičajnog društva
Folklornom društvu »Studenac« Nerezine za sudjelovanje na feštama »Ivanje« u Puntima Križa
Vani Gović i Ireni Dlaka za doprinos u prezentaciji kulturno-povijesne i prirodne baštine Punte Križa
Slavku Podmeniku i Ferdinandu Zoroviću za doprinos i podršku u radu Zavičajnog društva

VEZE IZ PUNTE KRIŽA ZA MALI LOŠINJ

Punta Križa po svom zemljopisnom položaju najbržu vezu s Malim Lošinjem mogla je ostvariti morskim putem, tako su još u davnini čamcem na vesla ili na jedro uz povoljni vjetar stanovnici Punte Križa iz uvale Jadreščica, bilo iz Puguane ili iz Drage, putovali za Mali Lošinj.

No, sve do poslije Drugog svjetskog rata te veze nisu bile ustaljene.

U Mali Lošinj, u to prvo vrijeme, putovalo se s Lošinjanima koji su povremeno obitavali u svojim kućicama na Poguani, Dragi i Bokiniću. Putovalo se čamcem na vesla. Do Malog Lošinja, odnosno Sv. Martina, putovanje je trajalo 2 sata, a i više ako je bio vjetar u provu. Ako je bio povoljan vjetar diglo bi se jedro i uz pomoć vesla putovanje je trajalo jedan sat. Obično bi se putovanje za Mali Lošinj i natrag obavilo u istom danu, ali često se događalo da to putovanje traje i dva dana, pogotovo ako bi pojačala bura ili jugo. Kasnije, kad su pojedinci u svoje barke ugradili motor, putovanje je bilo brže i moglo se ostvariti i tijekom istog dana u oba smjera, uz pretpostavku da su vremenske prilike bile povoljne. Tako je u vrijeme vladavine Italije, Giovanni Nicolich (Ivuan Morić) iz Malog Lošinja, koji je imao kućicu na Poguani, s svojom barkom na motorni pogon opskrbljivao financijere (jedinicu finance u Puntima Križa) te tadašnju trgovinu i gostionu Badurine Ivana (Lunjana), pa je usput prevozio ljude za Mali Lošinj i natrag. Tu vezu održavao je iz Puguane za Sv. Martin u Malom Lošinju. S vremenom se pojavila potreba uspostave redovitije veze s Malim Lošinjem pa je tako vezu počeo održavati jedanput tjedno, obično srijedom uvijek s polaskom iz Puguane.

Poslije Drugog svjetskog rata, veza s Malim Lošinjem počela se održavati redovitije, obično dva puta tjedno, srijedom i subotom. U početku je vezu za Mali Lošinj nastavio održavati Ivuan Morić, da bi potom iz Drage svojim brodom vezu održavao Marko Cosulich (Beluan) iz Malog Lošinja. On je inače svojim brodom opskrbljivao svjetionike. Veza je bila iz Drage za Sv. Martin u Malom Lošinju jer je Beluan stanovao u svojoj kućici na Dragi. Zimi polazak iz Drage za Mali Lošinj bio je u 7 sati, a ljeti u 6 sati ujutro. Polazak iz Sv. Martina za Dragu bio je u 13 sati. Putovanje je

trajalo sat i pol ako je vrijeme bilo povoljno. Ukoliko ne bi mogao vezu održati Beluan, onda bi vezu iz Drage održavao Ivuan Morić svojim brodom. Kada je na Veščini u uvali Jadreščica izgrađeno pontonsko pristanište, polazak broda za Mali Lošinj bio je iz Veščine.

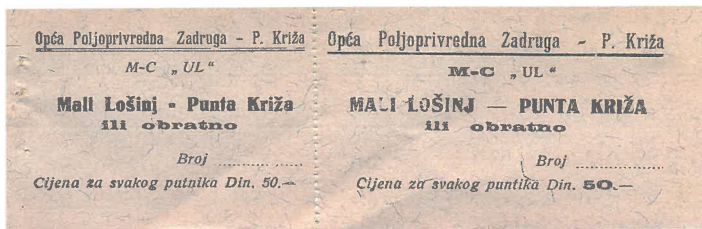
Poslije Drugog svjetskog rata 1948. godine osnovano je Kotarsko poljoprivredno dobro (ekonomija) Punta Križa. Ono je imalo za cilj, između ostalog, na području Punte Križa pokrenuti proizvodnju povrća i kravljeg mlijeka za potrebe Malog Lošinja. Opskrba Malog Lošinja trebala je biti dnevna pa je stoga izgrađeno pristanište na Veščini u uvali Jaderščica te cesta od pristaništa do Funtuane odnosno Dumićeva. Proizvodnja povrća organizirana je na području Funtuane s obzirom da se tu nalazi izvor vode, a štale za krave i svinje izgrađene su na području Dumićev. Tada se veza za Mali Lošinj počela održavati iz Veščine. U to vrijeme Kotarsko poljoprivredno dobro nabavilo je brod m/j »Proleter« kojim je uspostavljena veza Punta Križa - Mali Lošinj. M/j »Proleter« izgrađen je u Malom Lošinju 1942. godine i nosio je ime »Ossero«. Imao je dužinu od 11,45 m, širinu 3,41 m i visinu na sredini broda 1,08 m, a pokretao ga je četverotaktni motor »Guildner« s 2 cilindra od 30 KS. Prije nego što ga je preuzelo Kotarsko poljoprivredno dobro iz Punte Križa istim je upravljao Socijalni odjel Kotarskog narodnog odbora Cres. Godine 1953. m/j »Proleter« preimenuje se u »Ul« i kao općenarodna imovina daje se na upravljanje Seljačkoj radnoj zadrugi »Proleter« iz Punte Križa, da bi prestankom rada SRZ 1955. godine postalo vlasništvo Opće poljoprivredne zadruge Punta Križa sve do 1963. kada je brod prodan. Posadu tog broda činili su u početku Krište Zorović zapovjednik i Miro Zorović (Barić) motorist. Od 1952. do 1956. godine posadu čine Ivan Badurina (Ivić Bepov) zapovjednik i motorist Miro Zorović jedno vrijeme, a onda kao motorist je ukrcan Mario Marušić (Ivančićev). Kasnije je taj brod kratko vrijeme vodio Vinko Plešić, pa Josip Badurina (Bepov) a s njima je bio motorist Marušić Mario (Ivančićev), da bi od 1961. do 1963. godine na brodu bili ukrcani Miro Zorović kao zapovjednik i motorist te Ivan Zorović (Barić) i Josip Toić kao mornari. Veza za Mali

m/j »Proleter« u lošinjskoj luci

m/b »Ul«

Putna karta m/j »Ul« iz 1956.

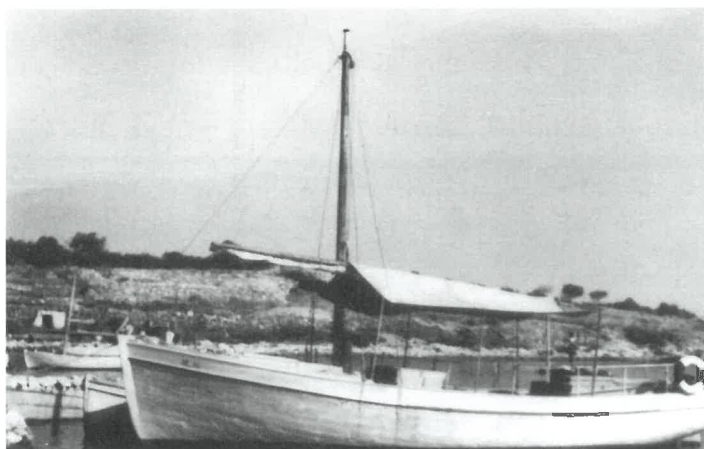
Lošinj održavala se dva puta tjedno i to srijedom i subotom, a kasnije se promijenilo na ponedjeljak i subotu. Polazak iz Veščine bio je zimi u 7, a ljeti u 6 sati ujutro, a polazak iz Malog Lošinja bio je u 14 sati. Brodom »Proleter«, odnosno »Ul«, ako su vremenske prilike bile povoljne pristajalo se u luci Mali Lošinj, a u suprotnom u luci Sv. Martin. Putovanje iz Veščine do pristaništa u uvali Mali Lošinj trajalo je jedan sat, a iz Veščine do Sv. Martina 45 minuta. Vozna karta za Mali Lošinj i obratno 1956. godine bila je 50 dinara.

Prestankom rada Poljoprivredne zadruge Punta Križa brod »Ul« je prodan, a vezu za Mali Lošinj 1964. godine uspostavlja Zorović Miro (Barić) svojim brodom »Draga«. U početku polazak za Mali Lošinj bio je iz Veščine, a nakon što je pontonsko pristanište dotrajalo, veza za Mali Lošinj održava se iz Drage po već ustaljenom voznom redu. Ova veza je prekinuta 1972. godine jer je 1971. godine uspostavljena kombi veza iz Punte Križa za Mali Lošinj.

Dakle, Puntari su sve do 1972. godine za Mali Lošinj putovali brodskom vezom. Sva njihova putovanja ovisila su o vremenskim prilikama, o jačini bure ili juga.

Nikada se nije dogodila neka pomorska nesreća, mada je ponekad trebalo imati hrabrosti otisnuti se na more.

Punta Križa je od 1960. godine bila s Malim Lošinjem povezana redovnom brodskom linijom koju je održavala Jadrolinija Rijeka. Bila je to veza Mali Lošinj - Poguania (Punta Križa) - Rab. Veza se održavala dva puta tjedno, srijedom i subotom. Polazak je iz Malog Lošinja bio u 8 sati, a dolazak na Poguanu u 9 sati. U povratku s Raba polazak iz Poguanu za Mali Lošinj bio je u 16 sati. Ta je veza trajala nekoliko godine, a potom je Kvarner-exspres uspostavio izletničku vezu Mali Lošinj - Poguania - Rab s svojim brodom »Norma«, da bi kasnije HP »Jadranka« održavalo tu vezu svojim brodom m/b »Devin« do 1985. godine. Ova veza za mještane Punte Križa nije bila od velikog značaja, već je ista

m/b »Draga« u uvali Mala Draga

odgovarala Puntarima koji žive u Malom Lošinju i turistima.

Kopnena veza Punta Križa - Mali Lošinj uspostavljena je 10. travnja 1971. godine. Vezu je održavalo HTP »Jadranka« iz Malog Lošinja svojim kombijem koji je mogao prevoziti 8 putnika. Polazak iz Malog Lošinja za Punta Križu bio je u 05.30 sati, a polazak iz Punte Križa za Mali Lošinj u 7 sati ujutro. Poslijepodne je polazak iz Malog Lošinja bio u 14 sati. Vozna karta je bila 10 N. Din.

Vozači kombija bili su djelatnici HTP »Jadrana« Natalino Volpato i Rade Jovanović. Tu je vezu sufinancirala općina Cres - Lošinj s iznosom od 10.000 N. Din godišnje.

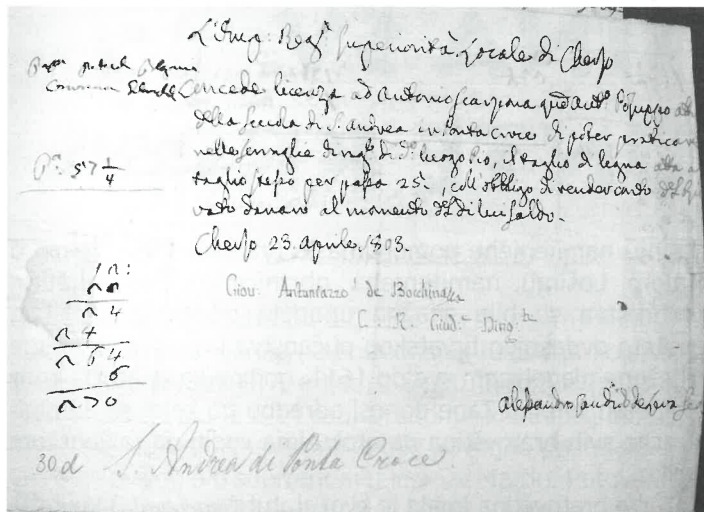
Ta se veza održavala do 1982. godine. Od tada nema više redovne veze s Malim Lošinjem. Tek 2006. godine Autotrans Rijeka uspostavlja redovnu autobusnu vezu Mali Lošinj - Punta Križa, odnosno Punta Križa - Mali Lošinj, koju sufinancira Grad Mali Lošinj. Autobus iz Malog Lošinja za Punta Križu polazi u 05.40 i 14.30 sati, a iz Punte Križa za Mali Lošinj u 06.30 i 15.30. sati.

Franko Kučić

Fotografija snimljena u uvali Sv. Martin u Malom Lošinju na m/b »Draga«: Nevio Kosić, Marija Kučić udata Maričević, zapovjednik broda Miro Zorović i njegova supruga Marija Zorović

Dozvola-licenca za sječu bratovštinskih šuma izdana od upravnog suca u Cresu 1803.

branog požupa vršila se koncem svake godine u prisutnosti otočkog kneza, i tom se prilikom ujedno provjeravala regularnost poslovanja bratovštine u protekloj godini. Bratovštine su do imovine dolazile naplatom godišnjih članarina, no većinu kapitala stjecali su oporučnim donacijama pobožnog puka. Uobičajena je bila praksa da pojedinci na samrtni bratovštinama ostavljaju stoku, zemlju, nekretnine ili novac uz obavezu da im bratovštine organiziraju godišnje mise. Bio je to njihov zalag za spokoj duše, ali i zalag za dobrobit čitave zajednice u budućnosti. Naime, bratovštine su na taj način dobivenu imovinu davale u zakup, uz male kamate, te stjecale prihod koji je trošen u različite religiozne, ali i svjetovne svrhe od opće koristi.

Bratovština Sv. Andrije iz Punte Križa jedna je od starijih s područja Osorske biskupije. Lošinjski kroničar Bonicelli spominje popis crkava osorske biskupije iz 1534. godine u kojem se navode bratovštine Velog Lošinja i bratovština Sv. Andrije iz Punte Križa, dok recimo bratovštinama Malog Lošinja još nema spomena. O ranom postanku bratovštine Sv. Andrije svjedoče nam i stari testamenti u kojima se bratovština spominje kao jedan od baštinika:

- 06. travnja 1599. Gašpar Derenčinić ostavlja bratji svetog Antona u Lošnju svog vola i tarsje koje je v Pečini, a oni su dužni davati mu veliku misu svake godine te ga zapisati za brata svetog Antona. Pušta zemlju u Pečini bratji svetoga Jadrija da za njega boga mole.

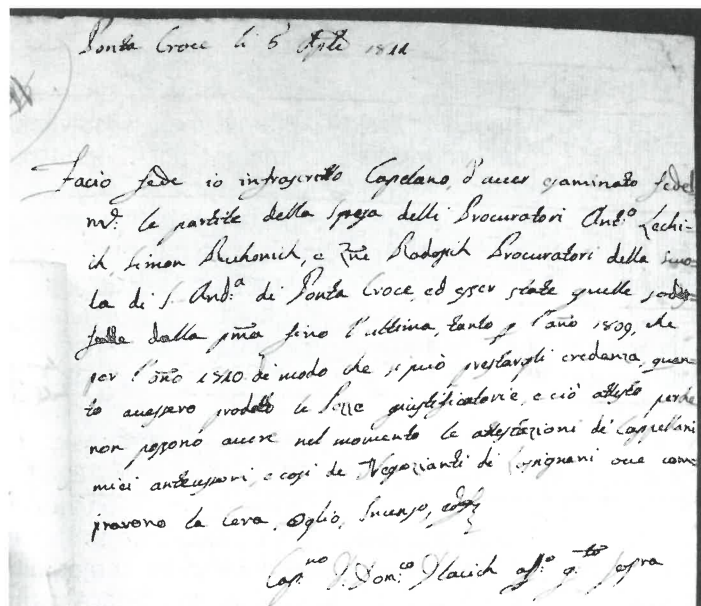
- 07. kolovoza 1660, Punta Križa. Mara, žena pokojnog Dumića Vičića pušta svetom Eadriju 10 ovaca (6 velih i 4 male). Pušta vrt s brajdama koji je kod puta da ide od popa do popa, tko već bude tamo služio. Pušta svetom Eadriju svoj dio kuće koji je pripada od Matije Dračića (libar 80). Pušta svetom Eadriju mlado trsje koje je na Peščinama.

- 29. prosinca 1666, Murtovnik. Jure Karčić pušta svetom Eadriju na Križi pet ovaca od fruta.

- 1679. godina. Ženska osoba iz Punte Križa (ime joj nije čitko) ostavlja svetom Jadriju libar 60 i to u ogradi koja se zove Korčinef. Crkva ima govoriti jednu misu na godinu za njenu dušu. Ako bi htjela njena djeca zadržati isto mjesto da im se to ne može uskratiti, a ako ne budu htjeli neka ga BRATJA daju komu žele uz obavezu da taj plaća ono što ide crkvi.

Državni arhiv u Rijeci čuva knjige primitaka i izdataka bratovštine Sv. Andrije iz Punte Križa. Ovom ćemo prilikom analizirati ćemo navedene knjige vođene u periodu od 1792. do 1811. godine iz kojih doznajemo interesantne podatke. Doznajemo da bratovština svake godine uprihoduje prvenstveno na račun svoje imovine - zemlje koju daje u zakup pa se Knjiga godišnjih primitaka sastoji od popisa bratovštinskih ograjica koje se daju u zakup, zatim popisa njihovih zakupaca te prihoda po pojedinom zakupu. Neki od terena koji se daju u zakup su Zubagnef (Zubuanjev), Peschine, Simof (Šimov), Potocic, Dragica, Dolcic col Racca, Dolci, Ograica col Peschine, Slavocef, Comarova, Kalpcich, Sciglin, Giurevichin (Jurovičinovo), Tilchin... Ukupnom iznosu dobivenom od zakupa svake se godine pridružuje i iznos dobiven od prodaje vina, jer se bratovština osobno brine i za održavanje vinograda. Primjerice 1793. godine bratovština je od zakupnine uprihodovala 241 libar, od prodaje vina s vlastitih vinograda 168,15 libara, a s obzirom da je prethodne 1792. godine poslovala u plusu od 159 libara, taj se iznos prenio u iduću godinu pa je ukupni prihod za 1793. iznosio 568,15 libara! Pored navedenih stalnih prihoda, bratovština je pojedinih godina dodatno zaradila sječom šuma s bratovštinskih ograjica, ali prethodno je morala ishodovati odobrenje za sječu, tzv. licencu od otočkog kneza.

No, bratovština je svake godine imala i određene izdatke koji su svi redom zabilježeni u knjigama uz navođenje njihova iznosa. Neki od izdataka su trajne naravi, ponavljaju se iz godine u godinu, pa bratovština svake godine troši 200 libara na uzdržavanje puntarskog kapelana, zatim svake godine ima troškove održavanja vinograda (spominje se zalijevanje, kupnja opreme za berbu te plaćanje nadničara). Svake se godine kupuje vosak za oltare (kod lošinjskih trgovaca), tamjan i posvećena ulja za bogoslužje (kupuju se na Rabu), te se po potrebi obnavlja crkvena oprema poput zvona, konopa za zvono ili se pere crkvena rubenina. Pored crkve, održava se i popravljaju kuća župnog ureda, obnavljaju

Zapis kapelana Dlačića iz 1811. o valjanosti poslovanja bratovštine tijekom 1809. i 1810. godine

se suhozidi oko groblja i oko bratovštinskih parcela u zakupu. Plaćaju se licence otočkom knezu neophodne za izbor novog požupa, za sječū šume ili za obnovu crkve. Plaća se, u konačnici, i notar (*scrivano*) koji svake godine bilježi bratovštinske knjige. Ima i velik broj, danas bismo rekli, nepredviđenih troškova od kojih je najinteresantniji gostovanje posljednjeg osorskog biskupa Frane Petra Rakamarića u Puntū Križa 1803. godine, prigodom kojeg je bratovština morala potrošiti 66 libara na biskupov prijevoz (barka, konj) te objed (meso, kruh...).

Ako se vratimo na ranije spominjanu 1793. godinu, od 568,15 libara prihoda moramo oduzeti 536,6 libara različitih izdataka, pa je bratovština u novu, 1794. godinu ušla sa zarađenih 32, 9 libara. Za bratovštinsku blagajnu brinuo se požup te se vlastitom imovinom i pred otočnim knezom (kasnije upravnim sucem) u Cresu morao obvezati da će godišnji prihod bratovštine predati novoizabranom požupu.

Iz navedenih knjiga saznajemo i imena bratovštinskih požupa u razdoblju od 1792. do 1811. godine. Pojedine osobe obnašaju funkciju požupa u nekoliko navrata u razmaku od par godina. Situacija se mijenja dolaskom francuske uprave i Napoleonovim dekretom iz 1808. godine kojim se ukida stoljetna bratovštinska djelatnost na ovim prostorima. Bratovština Sv. Andrije spada među one bratovštine koje nastavljaju svoje postojanje, ali u modificiranom obliku. Ukida se institucija požupa kojeg zamjenjuju tri prokuratora, upravitelja bratovštinske imovine i oni se sad biraju na duži period, ne više na godinu dana. Treba voditi računa da su bratovštinske knjige o kojima se ovdje raspravlja vođene u periodu burnih političkih previranja: 1797. godine pada Mletačka Republika pa je do 1806. na ovim otocima prisutna austrijska, a do 1813. francuska uprava. Dok je austrijska uprava naslijedila mletački odnos prema bratovštinama koji se očituje u čvrstoj kontroli njihove djelatnosti (jedinu promjenu predstavlja dolazak upravnog suca - giudice dirigente na mjesto otočkog kneza), za vrijeme francuske uprave taj tip nadzora nad bratovštinama iščezava te se valjanost bratovštinskog poslovanja ne provjerava. Interesantan je zapis u bratovštinskim knjigama datiran 05. travnja 1811., iz pera novog puntarskog kapelana Domenika Dlačića koji navodi kako je provjerio izdatke trojice prokuratora škole Sv. Andrije za

godine 1809. i 1810. te utvrđuje da je njihovo stanje zadovoljavajuće od početka do kraja.

Iz bratovštinskih knjiga saznajemo i imena puntarskih kapelana koji su služili u navedenom vremenskom periodu, i koje je ta ista bratovština uzdržavala. Kapelan Nikola Kamalić služio je do 1807. godine, Anton Starčić od 1807. do 1810. te Domenico Dlačić od 1811. godine.

Vana Gović kustosica Lošinjskog muzeja

Popis požupa i prokuratora bratovštine u razdoblju od 1792. do 1811.

1792.	ANTONIO SCARPONA
1793.	GEROLIMO MARCHESICH
1794.	ZVANE NERETVICH
1795.	MATTIO NERETVICH
1796.	FRANCO KUCICH
1797.	ZORZI KUCICH
1798.	MATTIO KALCICH
1799.	ZVANE ZOROVICH
1800.	ANDREA LAZARIĆ
1801.	SIMON ANELIĆ
1802.	ZVANE BOJČIĆ
1803.	ANTONIO SCARPONA
1804.	ZVANE NERETVICH
1805.	FRANCO ZUZICH
1806.	ANDREA LAZARICH
1807.	SIMON RUCCONICH
1808.	SIMON RUCCONICH
1809.	Prokurator: ANTON LECHICH, SIMEON RUCCONICH I ZVANE RADOSSICH
1810	Prokurator: ANTON LECHICH, SIMEON RUCCONICH I ZVANE RADOSSICH
1811.	Prokurator: ANTON LECHICH, SIMEON RUCCONICH I ZVANE RADOSSICH

Izvori i literatura

HR-DARI-30, Općina Osor (1459 - 1797), svesci 192 (*Scuola di S. Andrea di Ponta Croce (1806.)*) i 193 (*St. Andrea de Ponta Croce 1792.-1810.*)

Gaspere Bonicelli, *Storia dell' isola dei Lossini, Trieste, 1869.*

Martin Botterini, *Della Storia Civile e Cronologica della Terra sive Castello di Lossin Grande, nella Dalmazia ventilata nell' Anno 1791*, prijepis rukopisa Dinko Muškardin, Arhiv JAZU, sign. VIII/193.

Nikola Crnković, *Veli Lošinj, iskonska civiliziranost i arhivsko blago*, Državni arhiv u Rijeci, Rijeka, 2001.

Enver Imamović, *Otoci Cres i Lošinj od ranog srednjeg vijeka do konca XVIII stoljeća*, OK SSRN Cres-Lošinj, Mali Lošinj, 1987.

Leo Košuta, *Glagoljski tekstovi u arhivu osorske općine*, Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci, Svezak 1, Rijeka, 1953.

Leo Košuta, *Glagoljski lošinjski protokoli notara Mikule Krstinića i Ivana Božičevića (1565.-1636.)*, Radovi staroslavenskog zavoda, Knjiga 9, Staroslavenski zavod »Svetozar Ritig«, Zagreb, 1988.

Šime Ljubić, *Borba za glagoljicu na Lošinju*, Rad JAZU, knjiga 57, Zagreb, 1887.

Matteo Nicolich, *Storia Documentata dei Lussini*, Tipo-litog. Istriana di Antonio Coana, Rovigno, 1871.

Francesco Salata, *L'antica diocesi di Ossero e la liturgia slava*, Pola, 1897.

PREZIME KUČIĆ ILI KUĆIĆ

Puntari u svakodnevnom komuniciranju, kada se treba spomenuti osoba s prezimenom Kučić, nikada neće reći Kučić već Kućić. Tako u Puntima Križa postoji obitelj Kućićevi a ne Kučićevi. Moja obitelj nikada nije rekla da su Kučić već Kućići. Moj otac je bio Šalve Kućić, a ne Kučić. Moga su strica Ivana Kućića svi u Puntima Križa, Svetom Jakovu, Nerezinama, Osoru, zvali po prezimenu Kućić, a ne Kučić.

Takve činjenice navele su me na istraživanje, zašto smo mi u službanim ispravama Kućići, a ne Kučići kako nas svi zovu. Nije to slučaj samo za nas u Puntima Križa. Na otoku Cresu Kućića ima na Beleju, Cresu, Lubenicama, Martinšćici, Miholašćici, Orlecu, Podolu i Vidovićima, te na otoku Lošinju u Malom Lošinju i Velom Lošinju. Najviše je obitelji s prezimenom Kučić bilo na Vidovićima. U svim tim mjestima danas među starijim stanovništvom nitko neće reći da su Kučić već Kućići. Klemento Kučić iz Grmova na otoku Cresu, pričao mi je da je od svojih roditelja čuo priču kako su u XV. stoljeću u zaselak Breg kod Martinšćice doselila dva brata prezimenom Kućari koji su isto promjenili u Kućić. Radili su kao sluga na imanju creskih veleposjenika. Tu su stvorili obitelj čiji su se potomci kasnije naselili najprije na Vidoviće, a potom na Grmov, Orlec, Belej, Martinšćicu. Postavlja se pitanje: Kako smo to mi Kućići postali Kučići?

Uvidom u matične knjige rođenih, umrlih i vjenčanih za Puntima Križa za razdoblje od 1815. do 1865. godine našao sam osobe pod imenom FRANCISCUS CUCHICH, JOANNA CUCHICH, ANTONIUS CUCHICH. U razdoblju od 1885. do 1910. godine pojavljuje se GIOVANNI CUCICH, MARIA CUCICH, CATERINA CUCICH, SILVESTRO CUCICH, a 1931. godine prezime CUCICH pretvara se u CUCCI. Tako od 1931. do 1945. godine u matičnim knjigama vjenčanih imamo CUCCI GIOVANNI, u matičnim knjigama rođenih imamo CUCCI GIOVANNI, CUCCI BRUNO, CUCCI FRANCESCO.

Iz navedenog je vidljivo da se prezime Kućić u vrijeme austrougarske piše kao CUCHICH i kao CUCICH. To je iz razloga što se u to vrijeme u administraciji upotrebljavao latinski odnosno talijanski jezik u kojem ne postoji glas »ć« pa se ono pisalo kao »ch« ili kao »ci«.

Nakon pripajanja ovih područja matici domovini Hrvatskoj, i poslije oslobođenja 1945. godine, pristupilo se ispravci talijaniziranih prezimena u matičnim knjigama, pa je tako CUCICH odnosno CUCCI prevedeno u KUČIĆ, umjesto u KUĆIĆ kako se to u narodu na ovim otocima izgovaralo.

Činjenica je da se prezime KUĆIĆ ne nalazi u niti jednom izdanju koje obrađuje prezimena na području Republike Hrvatske, kao što su Enciklopedija hrvatskih prezimena iz 2008. godine ili leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske iz 1976. godine. Prezime Kućić ne nalazi se niti u knjigama akademika Petra Šimunovića, našeg najpoznatijeg jezikoslovca koji obrađuje prezimena na području Republike Hrvatske, kao što su »Naša prezimena« iz 1985. godine i »Hrvatski prezimenik« iz 2008. godine.

S obzirom na izneseno, obratio sam se odjelu za onomastiku i etimologiju Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje u Zagrebu, s pitanjem što je ispravno: je li to KUĆIĆ kako se oduvijek u narodu spominjalo na otoku Cresu, ili KUČIĆ kako su razne administracije upisivale u matične knjige, školske imenike, zemljišne knjige i t.d.

Na traženi upit dobio sam odgovor sljedećeg sadržaja:

» S obzirom na jasno razlikovanje glasova č i ć u mjesnim govorima Cresa i Lošinja, gotovo je sigurno da je temeljni lik Vašeg prezimena Kućić. Dvije su glavne mogućnosti tumačenja Vašeg prezimena, a obje se izvode od istog apelativa. U Rječniku JAZU (5.sv., 734. str.) postoji natuknica kućić koja, uz temeljno značenje ('osoba koja stanuje u kući'), donosi sekundarno značenje 'osoba iz bogate kuće, koljenović, plemić'. Riječ kućić u značenju plemić po momu je sudu najvjerojatnije motivirano Vaše prezime. Pretpostavljam da je lik Kućić nastao jednostavno zbog toga što talijanski fonološki sustav i pravopis (na temelju kojega su se zapisivali i hrvatski antroponimi i toponimi) ne poznaje oprjeku između glasova č i ć (na grobljima i u Leksiku prezimena SR Hrvatske naišli smo samo na lik Cucich), a kako pisari i matičari najčešće nisu bili jezično osviješteni, često su zapisivali prezimena onako kako su ih sami čuli ili kako misle da su ih trebali čuti.

Da zaključimo, sudeći po izgovoru temeljni je lik Vašeg prezimena Kućić (izvodi se od apelativa kućić 'plemić'), a lik Kućić vjerojatno je nastao naknadno pisarskom pogrješkom ili nemarom«. U potpisu dr. sc. Domagoj Vidović.

Iz navedenog, razvidno je da je ispravno prezime KUĆIĆ kako se to oduvijek u narodu izgovaralo, a ne kako se danas predstavljamo prezimenom KUČIĆ.

SPAŠAVANJE PILOTA

Naš redoviti suradnik Cvjetko Zorović - Fiore, kojeg je životni put iz Punte Križa odveo u Zagreb, napisao je za ovaj »Puntarski fuoj« vrlo zanimljiv tekst. Prema sjećanjima iz svog djetinjstva prenio nam je i spasio od zaborava jednu od mnogih priča koju mu je ispričala njegova dobra, nažalost pokojna nona Žuva. Ta nas priča vraća u danas davno vrijeme posljednje godine Drugog svjetskog rata kada je na području Punte Križa pao jedan, u bitki oštećen, saveznički avion. Iz njega su iskočili pilot i kopilot. Jedan je poginuo dok se drugi, iako ranjen, uspio padobranom spustiti na zemlju. Puntari, iako svjesni velike opasnosti u koju su se upustili, ranjenog su pilota pronašli, zbrinuli, skrivali i liječili koliko su znali i mogli. Tekst sjećanja Fiora Zorovića donosimo u cijelosti.

PUAL JE AEROPLAN

Pual je aeroplan. Važgal se i dvua su pilota skočila zis parakadute na Matualde. Avion je pual na Marinske kede se i sada moreju vit bokunići. Parvi pilot je umarl, a drugi se zakril vaf špilje na Matualde ma je bil ranjen.

Kako je prišal vaf našu kuću nikada nisen čul od moje none Žuve. Znuan da su ga zakrili na šufitu i da ga je moja mat Klara tijendila i previjala mu rane.

Povedual je da je zis Nuove Zelande, da tamo ima fameju i pokazivual njihov letrat. Bil je na šufitu nekoliko šetimuan. Mi smo imeli radio, a vaf večer se habal »Gluas Amerike«.

Muoju otac Krište je utijel popejat ga zis kaićen na vesla na Tarstenik aš su blizu pasevali engliješki brodi. Uon je obećual da će kada pride doma, letet uzguor naše kuće i hitit parakadute zis provištון i medicinami.

Kremenić bez ruke je hodeć šal vaf Osuor i tradil ga. Prišli su milituari tedeški i čirkonduali našu kuću. Kluali su pištuolu na gluavu moje matere i popejali pilota vaf Lošinju.

Nikada više nismo čuli zuanj, a parakadute nikada ni pual vaf naš dnuor.

Fiore

Potaknuti ovim člankom potražili smo sve do sada prikupljene podatke o padu aviona i spašavanju pilota koje smo imali u arhivi »Puntarskog foja« te pokušali u razgovoru s više osoba iz Punte Križa, svjedoka tog vremena, prikupiti nova saznanja, koja bi barem djelomično rasvijetlila ovaj, danas već zaboravljeni događaj.

Razgovarajući s desetak osoba prikupljena su relativno skromna saznanja. Vrijeme je učinilo svoje. Sve osobe koje su osobno sudjelovale u spašavanju pilota danas više nisu na životu. Njihovi potomci s kojima smo razgovarali tada su bila djeca. Treba napomenuti da su njihovi roditelji nastojali lokacije gdje su se skrivali piloti, držati u tajnosti i o tome nisu govorili pred djecom. O ovom se događaju ni u selu nije javno govorilo ne želeći dovoditi u opasnost svoju obitelj kao

ni život samog pilota, jer treba podsjetiti da su u to vrijeme Cres i Lošinj bili pod okupacijom nacističke Njemačke (od studenog 1943. do travnja 1945. godine).

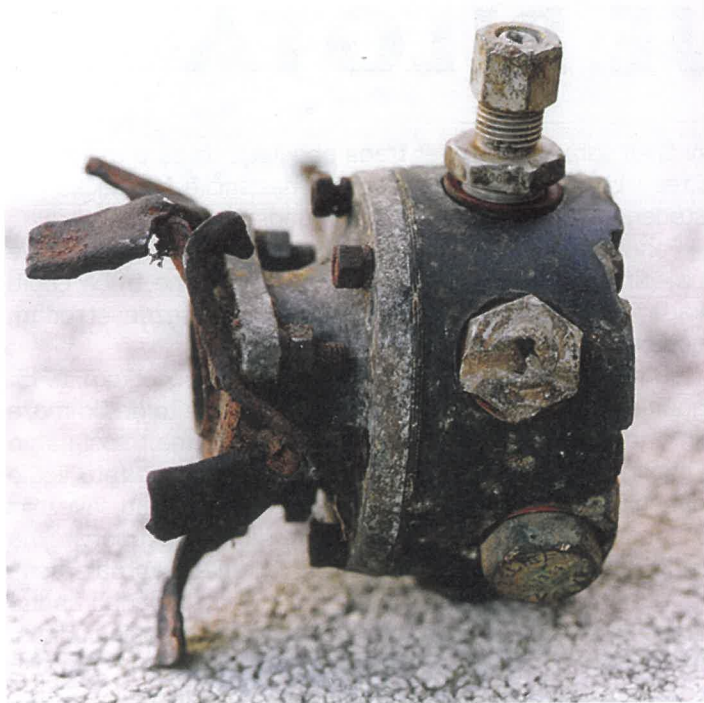
Poneki su prikupljeni podaci dijelom kontradiktorni, izjave pojedinih svjedoka se ne poklapaju, što ni ne treba čuditi kada znamo da je od tada prošlo već šezdesetsedam godina.

Po nekima je avion pao krajem 1944. ili početkom 1945. godine, ali se kao najtočnije vrijeme kada se to desilo može smatrati 16. siječnja 1945. godine. Naime, Lošinjanin Ottavio Piccini, koji je tijekom Drugog svjetskog rata vodio dnevnik, tog je dana zapisao slijedeće: »U 13 sati saveznici bombardiraju Forticu« (tada njemačko vojno uporište na brdu Tovar pored Malog Lošinja). Njemačka protuzračna obrana pogodila je jedan avion. Piloti iskočili padobranom, jedan se spasio, kapetan iz Novog Zelanda. Drugi je poginuo jer mu se nije otvorio padobran«.

Tog su dana naši Puntari taj avion vrlo dobro vidjeli. Dolazio je iz pravca Lošinja, iz njega je sukljao dim i planula vatra te je naglo gubio visinu. Pao je na mjesto koje se otprilike nalazi između Marinske prema Drakovcu. Agoniju oštećenog aviona najbolje su vidjeli ondašnji žitelji pastirskih stanova na Murtovniku - obitelj Toić i na Mataldi - obitelj Plešić. Uočili su da su u posljednji čas iz aviona iskočila dva pilota. Jednom se nije otvorio padobran i taj je nesretnik poginuo. Pronađen je na predjelu Matalde, na lokalitetu Kusi, a prema drugom izvoru na predjelu Kraji. Tu je i pokopan. Nekoliko godina nakon završetka II. svjetskog rata na to je mjesto došla službena delegacija. Jedan u toj grupi govorio je engleski. Iskopali su posmrtnu ostatku i odvezli ih u nama nepoznato mjesto. Mjesto pogibije i dotadašnjeg ukopa nije ničim posebno obilježeno.

Drugom se pilotu padobran otvorio te se on spustio pored pastirskog stana Matalda. Prvi su do njega došli Plešići. Pronašli su ga kako ranjen visi na granama drveta jer mu se padobran zapleo u krošnji crnike. Braća Plešić su ga spustila i odnijela u svoju kuću na Mataldi gdje ga je njihova majka Mateja zbrinula i previla mu rane. Radi sigurnosti sakrili su ga i smjestili u obližnju špilju, koju su dobro poznavali, a nalazi se u blizini, putem koji od Matalde vodi nizbrdo prema zapadu. Jedan od braće, Anđelo Plešić, svakodnevno mu je donosio hranu i piće te brinuo za njega. Prema sjećanju svjedoka bio je to vrlo mlad, mršav i visok mladić koji je govorio samo engleski. Na ruci je imao ručni sat te je Anđelu obećao da će mu ga pokloniti ako ostane na životu. Rekonstrukcijom događaja, iz razgovora sa svjedocima nije bilo moguće utvrditi koliko se vremena pilot skrivao u toj špilji pored Matalde.

U međuvremenu se pročulo da je jedan pilot ostao živ i da se skriva na Mataldi pa je prebačen u selo, u Puntu Križa u kuću Krišta i Klare Zorović. Tu se skrivao na tavanu, a Klara ga je hranila i previjala mu rane. Kako su Zorovići već u to vrijeme imali radio, kod njih su se okupljali poneki mještani i uvečer slušali vijesti s ratišta. Pojedini Punari koji su bili u Americi s pilotom su komunicirali na engleskom jeziku. On ih

je uvjeravao da se ratu bliži kraj i da će vrlo brzo fašistička Njemačka kapitulirati.

Vijest o savezničkom pilotu koji se skriva u Puntinu Križa nažalost je došla i do nekih do kojih nije trebala. Jedna od tih osoba uputila se u Osor i tamošnjim vlastima ispričala gdje se pilot skriva. Već sljedećeg dana njemački su vojnici

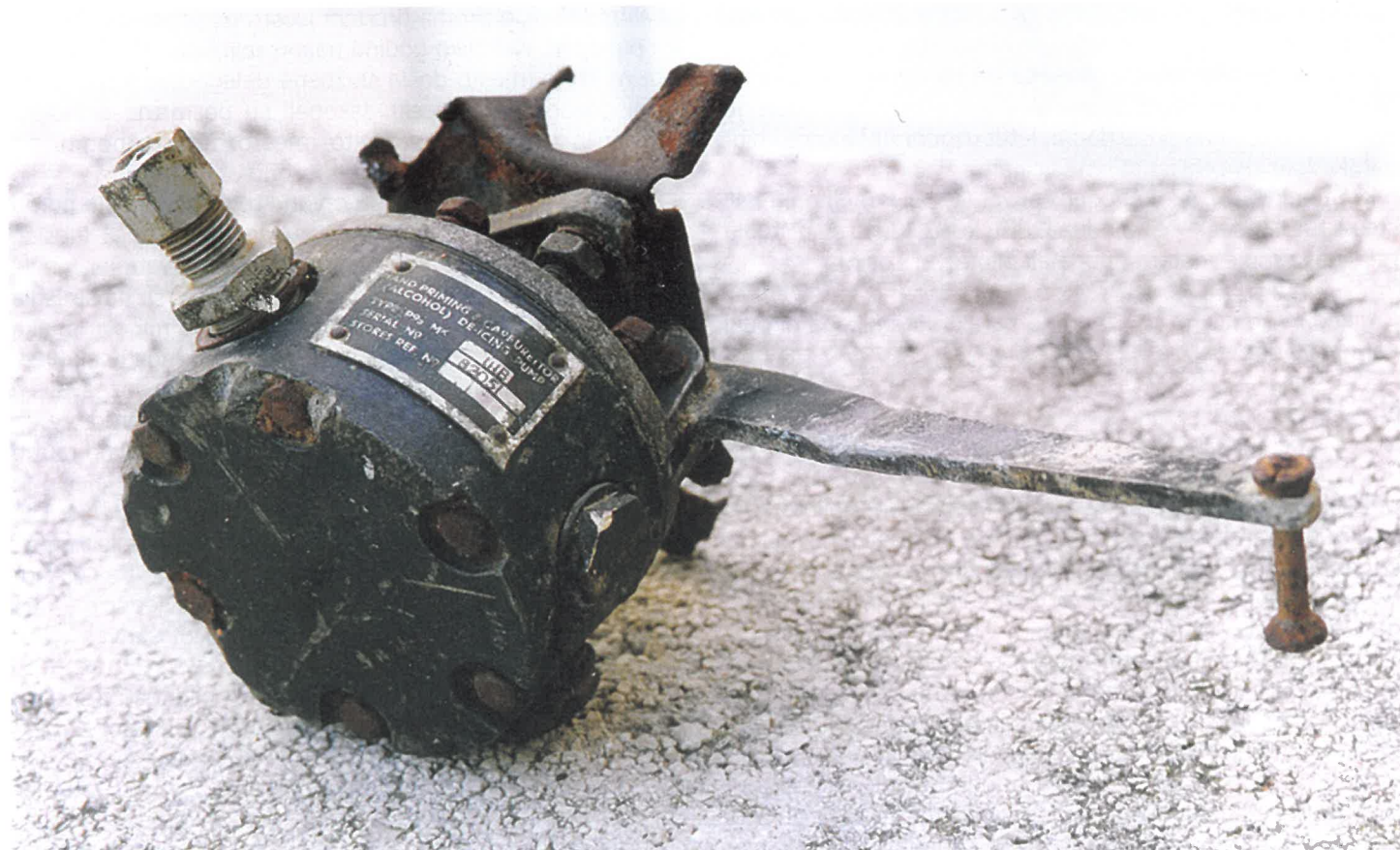
banuli u Puntu Križa, opkolili kuću, zarobili pilota i odveli ga.

Puntari nikada više do dana današnjeg nisu doznali niti jednu jedinu vijest o tom mladiću. Na Marinskoj i po Drakovcu ostali su samo razbacani, razbijeni dijelovi palog aviona. Naši su domišljati ljudi te razbacane metalne dijelove iskoristili kako su znali i umjeli. Od aluminijskih dijelova aviona napravili su čak »škovacijeru« - lopaticu za smeće koja se još čuva u jednoj obitelji u Nerezinama, a neke su djevojke u Puntinu Križa još godinama nakon rata nosile predivne bluze i haljine sašivene od padobranske svile. Gume s kotača palog aviona iskorištene su za izradu potplata na brojnim cipelama puntara.

Želja nam je da ovaj članak te ovdje objavljeni, do sada prikupljeni podaci o stradalim pilotima, budu poticaj nekom marljivom istraživaču da produbi priču i prikupi nove podatke, koji bi bacili novo svjetlo na ovaj tragičan događaj, te da vrednuje humanost Puntara koji su spašavali pilote. Također molimo sve koji možda o ovim zbivanjima imaju neka saznanja da nam ih prenesu ili ustupe.

Iako je proteklo previše vremena, uvjerenja smo da nikada nije kasno i da je moguće detaljnije istražiti ovaj događaj te primjericu identificirati oba pilota. Onoga koji je u Puntinu Križa tragično skončao svoj mlad život kao i onoga koji je iz Puntine Križa odveden živ te doznati njegovu daljnju sudbinu. S druge bi strane bilo vrlo korektno odati priznanja našim mještanima koji su, stavljajući na kocku svoje živote i živote svojih obitelji, nesebično pomagali spašavajući pilote savezničkog zrakoplovstva.

Tekst prikupio i obradio Ljubo Galjanić

Dijelovi srušenog aviona koje je na predjelu Drakovac pronašao Zoran Dabo

VIJUJAJ ZIS PUNTE NA RIKU

Puoć zis Punte na Riku ni bilo vero lahko. Parvo svega vajalo je prit vaf Osuor, aš je vaf Osoru koštevual vapuor ki je delal vezu od Lošinja za Riku. Vapuor je koštevual vaf Osoru v jutro zaruan na šiest uri i puol. Za arivat na vapuor, zis Punte je okurilo puartil almeno na četire, a najkašnje na četire ure i puol, aš je do Osora bilo 12 kilometri. V zime je na četire ure i puol bilo škuro, a i vaf Osuor bi se bilo arivalo po škuron. Dokle ni bilo ove ceste kua je sada od Osora do Punte, hodilo se je po zguornjen putu: zis Punte - Parhvac - Murtovník - Matualda - Garmožaj - Marinska - Osuor. Put je bil svakakov, okurilo je dobro otprijet oči i na visoko dvizat noge za ne trupnut i past. Sreća da se je većin deluon hodilo po klancu, pa ni bilo struaha falit put, ma je zato moglo bit kamjenja na putu od pajene gromače, ol kakova draka od plota ol gruaje kua bi z vetron zletela. Gardo je bilo hodit po dažju ol pokle dažja, aš su škuje bile palne vode, i noge šolito mokre, a na mestijeh je bilo lahko i za spalzet i nuać se vaf tlohu. Parvo su judi po škuru za svetit put nosili lagnjicu, pokle su bili moderneji pa su duperali bumbetu, a naizuad lanpadinu. Šolito su judi vijajali na Riku za puoć u lekara ol v ošpidual, i za puoć na inbuark na neki bruod za navigat, ol puoć vaf šerviciji. Za puoć na inbuark okurilo je nosit dosta robe vaf valiže. Onda je vajalo valižu nosit na rame ol dvije valiže prijeko ramena kako bisage, a vaf Osuor bi aruvual vas mokar od pota. Kada se je arivalo vaf Osuor, okurilo je prebut postoli, a onda puoć kupit biljet za vapuor. Vavek je vajalo arivat vaf Osuor parvo vapura, aš uon se ne bi više vremena fermual ol čekal neki oruariji, nego kada bi koštual, inbarkul bi bil pašeieri i puartil. Vapuor bi bil pokle Osora koštevual vaf Martišnjice, onda vaf Cresu, a po neki put vaf Farosine (Porozine) i onda na Rike. Na Riku bi se bilo šolito arivalo pokle deset uri.

Vijuaj ni bil vavek lijepi, dipiendilo je od vremena. Gardo je bilo kada je puhalo juako jugo ol bura. Onda bi se vapuor žbandevual bando per bando, po stoleh su letele portačenere i žmuji, a hodit po vaporu se ni moglo, vane je polevalo i vajalo je bit vaf šalunu. Teško je bilo juden kin je muore zlo delalo, bili su žuti kako lemun.

Na nazad put Lošinja vapuor bi bil zis Rike puartil na dvije ure zapuolne. Opet je imijel štešu liniju: Rika - Cres - Martišnjica - Osuor i napred za Lošinj. Vaf Osuor bi bil arivual okolo piet ol šiest uri večer. Vaf zime je već bilo škuro. I opet je vajalo udelet lošteši put kako v jutro do Osora, tako večer do Punte. Šolito bi se bilo na Rike kupilo malo robe za oblieć, ol malo fruti i neku drugu hranu. Vavek ne čuda, aš je bilo teško nosit svu tu robu dvije ure koliko okuri za arivat zis Osora vaf Puntu. Rijetko je ki mobilni kupovual na Rike, aš je to bil probliem parnest vaf Puntu. To je bilo jedino moguće na konju ol na tovaru, a zato je već v jutro vajalo prit zis konjien vaf Osuor.

Dogodilo bi se po neki put kada je bilo juako jugo da

vapuor ne bi bil puartil zis Rike za Lošinj, i onda je okurilo iskat za spat kol nekoga od svojih ki stojiju na Rike ol kol nekoga poznuatoga. Više od njih je užalo spat kol Rožarije Jurićeve.

Spominjan se jenoga vijaja kada sen zis materu zis Punte šal na Riku. Mislim da je to bilo 1951. leta. V jutro smo se stali na tri ure. Parićali smo se i popili kafe od jašmika zis mlekuon i na tri ure i puol puartili zis kuće put Osora. Bilo je škuro kako vaf rogu. Šli smo po zguornjen putu. Imeli smo lampadinu. Puhalo je jugo. Arivali smo na vrijeme vaf Osuor. Prebuli smo postoli, i onda smo vaf adencije kupili biljet za Riku. Inbarkali smo se na vapuor, pari mi se da je to bil »Knin«. Šubito smo šli vaf šalun, kede smo našli mesto za se posest. Barzo smo puartili zis Osora, a vapuor se je počel vajat još parvo Martišnjice, a napred i sve više. Moju mater je bilo sila struah, svako malo bi bila pročitala i molila. Bilo je je i slabo. Ja sen se uz nju stiskual loštešo prestrašen.

Judi su vaf šalunu sedeli i na tlohu, aš nisu mogli stuat na nogah. Bilo je onih kin je bilo slabo. Na Riku smo arivali okolo deset ur. Dažjilo je, a mi smo imeli puoć na Šušak vaf ošpidual na vižitu. Mat je smanu šla na vižitu aš sen imijel buol vaf uhu.

Vaf ošpidual smo prišli mokri. Čekali smo čuda vremena za vižitu, a pokle vižite drito smo šli kupit biljet i na vapuor za Osuor. Jugo je bilo juako, ma vapuor je loštešo puartil za Lošinj. Sada je bilo još većega muora. Polevalo je sve prieko vapura, a najgore je bilo kada bi se bila pruova dvignula na maretu, a onda pala i lupila tako da bi se sve bilo strieslo kako da je najveći potres. Bilo je sila gardo. Malo je bilo koga komu ni bilo slabo. Kako je bilo sila veloga juga finili smo vaf Albuonu (Rabac) Vaf Albuone smo morali noćit. Na vaporu nisu pustili da ustuanemo. Mat je šla još z nekimi iskat za spat, i našla je kol jene fameje. Znuan da smo drugo jutro već na šiest uri bili na rive sprijed vapura. Dažjilo je, pa smo se jatili uz neku kuću. Puartili smo već po dnevu za Cres. Bilo je manje vetra, ma loštešo smo se vajali. Arivali smo vaf Osuor prija puolna, a kako je dažjilo, mat ni utela da gremo vaf Puntu, nego smo šli vaf Nerezine. Tua duan smo ustali vaf Nerezinah vaf kuće od muoga nona Frana. Mat je bila šla pitat Anelića ako bi nas drugo jutro hitil na Majisku zis njegovin kaićen na motor. Obećual je da će puac ako bude jugo cedilo. Drugo jutro je bilo malo juga a ni nanke dažjilo. Tako smo mi drugo jutro po dnevu šli Ufratar i puartili zis Anelićen za Majisku. Od Majiskije smo šli hodeć doma.

Eko, ovako je muoj vijuaj za Riku i nazat durual tri dni. Mislin da manje više svi Puntari imaju svoju štuoriju od vijaja za Riku.

Po ovuon se vidi kako je bilo teško vijajat zis Punte kada još ni bilo česte, i ni bilo auti kako danas.

PUNTARSKI POVIJESNI FOTOPLOV

Vrijeme neminovno teče, prolazi, ne može se zaustaviti. U tom beskonačnom tijeku vremena, mi mali ljudi dolazimo na svijet, živimo određeno vrijeme i odlazimo. Takav je usud svima, svakom ljudskom stvorenju na ovom svijetu pa dakako i našem puntarskom puku. Protok vremena nažalost donosi zaborav. Pamtimo naše najdraže, roditelje, prijatelje, susjede i mještane neko vrijeme. Spomen na njih prenosimo na naše potomke, ali s vremenom sve, pa i ono najdraže, polako pada u zaborav. Da taj zaborav barem malo uspori, sačuva, pohrani i spasi, čovjek je izumio fotografiju. Ona, uz pisanu riječ, jedina može barem na tren zaustaviti vrijeme i othrvati se zaboravu. Stoga smo i mi, već na samom početku izlaženja »Puntarskog foja«, odlučili objavljivati stare fotografije naših Puntara, bez kojih ni nas danas, koji smo samo privremeno ovdje, ne bi bilo i bez kojih ne bi blagovali sve ovo što su nam ostavili. Objavljivanjem starih fotografija naših predaka samo im se djelomično odužujemo, a sjećanje na njih prenosimo na one koji će doći poslije nas.

S puntarskim povijesnim fotoplovom započeli smo u trećem broju kada smo objavili seriju fotografija naših baka i prabaka »obalčenih na kas« i tako od zaborava sačuvali

spomen na njih i njihovu prekrasnu narodnu nošnju. Potom smo redovito iz broja u broj objavljivali fotografije naših predaka pod naslovima; »None i bižinone zis decami«, »Žene i muži«, »Puntarske fameje«, »Puntarske divoijke«. U osmom i devetom broju objavili smo seriju fotografija puntarskih mladića koje su nastale tijekom služenja u austrijskoj i talijanskoj vojsci. U desetom broju objavili smo još sedam fotografija puntarskih djevojaka obučenih u narodnu nošnju, a u jedanaestom broju od zaborava su spašene fotografije djece nastale između 1915. i 1954. godine.

U ovom broju nastavljamo, po deseti put s objavljivanjem starih fotografija te su sada na red došle one na kojima možemo vidjeti puntarske djevojke i mladiće tijekom raznih fešti, nedjeljnih šetnji, maškara, odlaska na regrutaciju ili u vojsku.

Zahvaljujem se svima koji su u svojim obiteljskim ostavštinama pronašli stare fotografije i ustupili ih da mogu biti objavljene. Ovakvih foto zapisa zasigurno ima još u ponekim skrovitim šufitima, kantunima i škafetima te vas pozivamo na daljnju suradnju, sigurni i uvjereni da nam je svima skupa izuzetno stalo da ne zaboravimo naše korijene.

PUNTARSKI MLADIĆI I DIVUOJKE

*Fotografija iz 1939. godine
Drago Butković, Ivan Bajčić i Ivan Badurina*

*Fotografija iz 1952. godine
Rina, Toni i Tereza Plešić*

Fotografija iz 1952. godine. *Stoje: Tereza Plešić, Elsi Kučić, Marija Kanaletić, Božica Toić, Osip Toić, Vjeko Matušan, Anica Ožvaldela, Rina Plešić, učitelj Željko Čelent, Eda Kosić. Čuče: Bruno Kučić i Klaudio Muškardin*

Fotografija iz 1941. g. *Marići Muškardin, Ivan Bajčić, Marija Badurina i ispred Nina Toić*

Maškare 1935. godine *Milan Pinezić, Mate Kosić, Toni Plešić, Andrea Marušić, velečasni Antonio Skutarić, Milo Hrončić, Drago Butković, Dinko Muškardin i ispred sjedi Ivan Bajčić*

Fotografija iz 1948. g. *Tino Kučić, Vjeko Matušan i Dario Bernabić*

Fotografija iz 1938. godine. *Regrutacija mladića rođenih 1920. godine: Iz Punte Križa: prvi lijevo Ivan Badurina, drugi Josip Marušić te šesti Mihovil Prendivoj*

Fotografija iz 1938. g. *Franić Brako, Ivić Badurina, njemu na leđima Milo Hrončić, leži Ivan Bajčić, iza njega Ive Zorović te iznad njega Osip Matušan, predzadnji desno Miro Badurina i Toni Marušić*

KANTUNIĆ OD BESIJED

P O V E Č I J E R Č I Ć

Jenu večer, sada od mala, šal sen gijedat televiziju, neki film. Ni me maša interesevual ma sen loštešo gijedal aš ni bilo niš pametnejega za vit. Za reć istinu, ja nanke vražji film ne moren pogijedat do kraja. More bit ne znuan kako dobar, ma mene se pokle puol ure oči zatvaraju, glava kaluje, pošnen zijat i barzo zamjavin. Žena mi reče da buden i hropal. Tako je bilo i tu večer. Zaspal sen kako cok, a onda je najedanput na televizije neš zakampanalo. Pregal sen i zbudil se. Oba smo se nasmeli, ona za mi se porugat, a ja suan sebe aš sen mislel da je zagarmelo.

Razbudil sen se i pogijedal leroj, pasevalo je deset i puol. Za film me je bilo briga još manje nego prija. Udelal sen jir, dvua po kuće, aš su mi se vruat, a još više škina inkordali. Hodeć gore-dole, zaparelo mi se je kako da sen lačan pa sen rekal žene: »Kako da mi je neka debuleca vaf štunku«. Ona se po drugi put potihom nasmela aš me dobro pozniva i nekada mi se pari da znua će ću reć prija nego usta otvorin. I tako, cito ja - furbo ja, niš više nisen rekal nego sen šal put kuhinje, drito vaf frižider, odrezal feticu sira i zis panetijere zijel fetu kruha.

Z gušton sen počel jest i onda se ona javila: »Če tan delaš?«, a ja sen šubito kapil da me pita ono će već znua. Za opeda bit furbo, nisen niš odgovoril. Pomalo sen uživajuć jiel i najedanput mi je negdere zdalga prišlo za reć: »Iščen neš za pojest, za povečijerčić«. Isti momijent kako da sen tornual sila, sila godišć nazad. Suan sen sebe začudil kako mi je prišla napamet ta beseda - povečijerčić. Ne znuan ni suan kada sen ju zadnji put čul. Mjaskal sen, više nego dobar, tvardi, štajunuani sir ki mi se je topil vaf usteh. Pomalo sen ga požaknjevual i parelo mi se kako da mi više durua, da ga će boje oćutin i će više uživan vaf onuon pruvon guštu. Ne, nisen bil lačan. Prije uru, dvije, vičeral sen frigane menule i bruoskvu zis kumpiron, a ovo sada bilo mi je kako da za goluzecu.

Povečijerčić - to bi bilo neš pojest po večere, za gušt, za vicij, za štumak prevarit i za kuntenat puoć spat. Uživual sen zis tin mualin bokunićen kruha i sira i kola šanta fijaka mjaskal. Pokle malo vremena žena mi je rekla: »Kako moreš jest pokle vičere i još ovako kasno, tar znuaš da ni zdravo puoć na pusteju zis palnin tarbuhon, mogal si jogurt pojest«. Vrah zijel i jogurt, pasalo mi je po glave, neka jogurt jie ki je bolan i da moja bude zadnja sen rekal: »I nono ti je jiel jogurt«. Onda smo se nasmeli aš naši noni jogurt nisu siguro nikada videli a kamo jeli.

Povečijerčić, za mene već čuda godišć zaboravjena i zgubjena beseda, prišla mi je na pamet zis nekoga dalgoga, zadnjega kantunića glave, razveselela me je i tornala vrijeme nazad do pokuojnoga oca i nona koga nisen zapametil aš je siromah zmučen od muke i nevoje mluad umarl kada sen ja bil sila muali. Ma oca se dobro pametin kako i njegovoga povečijerčića. Bil bi malo po vičere, prije puoć spat, šal po pašametu, bokunić sira ol suhu smokvu a kadagot po fetu palijente kua je ustala od obeda i još bi bil zijel koricu palijente, onu tanku, tvardu, bruštuluanu i takuanu na dnu luončića. Mat ne bi bila niš rekla aš onda su žijenske čuda manje runjale mužu, nego danas, bila bi ga samo pogijedala a uon bi je bil posmehujuć se rekal: »Ufemija, će me gijedaš, ovo mi je povečijerčić«.

Danas pokle toliko vremena će tu besedu »povečijerčić« nis čul, kapil sen koliko beseda, naša stuara beseda meritua, koliko nas more razveselet i koliko je još ovakovih besijed kije su se zgubile, zaboravile, kije više ne duperujemo. I će više reć, čuvajmo našu besedu, vaf naših besedah je sve će je naše, sve će su naši stuari pasali, dobro i slabo, lijepo i gardo. Besede su seme od koga smo i mi prišli na uof svijet a ko se to seme zgubi, zgubit će se i naš ruod.

ČUDO OT OFCE!!!

Već se ne pametim, sen to negdere preštela, ol mi je neki rekal da je najboje kada ofca ima sedan godišć. Šubito mi je namisal prišla Beti.

Ma pasalo je čuda, čuda let, bil je jenuar. Naše ofce su onda kotile već okolo Božića. Kako i vavek kede ima bluaga ima i škode, dogodilo se da je ofca krepala a ustual je muali juančić. Moj tuast Ive, a ja sen ga zvuala nono Ive, ponesal je juančića mej druge ofce i tamo ga pustil. Ol će preživet - ol će krepat! Mene ga je bilo sila žual aš je bil sila muali i sila lijepi. Tentala sen Roberta neka grije kol ovuac i vidi kako je? Janjac je bliel, hodil od ofce do ofce, iskual mater, iskual sisu, a one bi ga rivale od sebe, trupale, aš sve su imele svoje juančice. Već nanke ni mogal pravo hodit, pa smo ga parnesli doma i duali mu mleka na bočicu. Šubito je počel pit i tarbušćić mu je narasal Tako je bilo na početku! Parelo se kako da imamo picno detiče vaf kuće. Svake tri ure smo mu davali jest. Vaf večer bimo ga kladali spat vaf prazni kokošarić. Nakon par dni toliko se naučil na nas, da je hodil svakamo za nami, daržual se uz nogu kako pas. Nono Ive je govoril da to vajua pustit da malo naraste pa ubit, aš od toga nikad nieće prit ofca - da su užuali čuda put provevat anke i drugi, aš bi to šlo varemengo - ol bi čapala neku malatiju, ol nikako naruast - tako da je najboje da malo naraste i žnjin vaf padelu.

Deboto smo se svadili aš ja sen rekla da ću provat pa kako bude. Ako krepua - krepua, a ako ustane živa, ja je nikada nieću ubit i bašta. Duali smo joj ime Bebika, ma ju je buarba Nevio prekarstil vaf Beti.

Beti je imela sila apetita, pojela je čuda kili griza zis mlekuon na bočicu. Kada je počela pomalo jest travu veževali smo ju na konop da se čim više napase. Tako je jedan duan bila viježena za konop, a konop za kamik zis škuju. Prišal je pas zis sela i svu ju zgrizal. Šoto po tarbuhu bila joj je raskidana koža tako da je visila na dole. Bili smo svi ludi od brige. Ja sen plakala, a Roberto je hodil simo - tamo i nismo znuali će udelat. Zvuali smo i veterinuara Branka i uon nan je rekal će da udelamo, pa da ćemo vit ako će to sve pasat. Odrezali smo valnu okolo ranice, zašili malo zis iglu i koncijen, klali bivacin i nadali se najbojem. Cijelo popuolne čuvala sen Beti vaf krilu a ona je bila mirna baš kako pruavi juančić. I to je nekako pasalo, zalečilo se i Beti je ozdravila. Varamente vavek je imela dobar apetit pa bi boca puna griza bila pruazna za manje od minute.

Kada je nono Ive oduril dvua juanca za pašu, klali smo ih vaf ograjicu skupa zis Beti. Apena bi čula gluas nekoga od nas šubito bi počela blijet i teć na lesu. Pasevali su dani. Beti je rasla. Veliki posal je bil kada smo ju popejali vaf ograjicu zis drugimi ofcami. Ni utela ustati, samo je hodila za

manu i nikako je se nisen mogla liberat. Ja bi se zakrila zuad smreke i onda tekuć šla do lese, ma bi me ona nekeko čula i dotekla do mene. Na kraju sen ju nekako prevarila i šli smo doma. Kada smo prišli drugi put, apena je čula naš gluas dotekla je do lese i vavek se rivala vaf nas. Kada bimo šli doma morali smo ju prevarit i uteć. Pokle se pomirila da mora ustati zis drugimi ofcami, ma bi svaki put prišla do lese i onda bi nas gijedala kako mi remo doma. Nekoliko puti bi zablela i tornala se kol ovuac.

Beti je još živa, udelala se lijepa i velika ofca, još vavek se komportuje kako da nas razumije, riva se vaf nas kada pridemo, vavek hodi za nami kako pas. Ako griemo okolo zagradit ograjicu hodi za nami i na kraju nas doprati do lese. Znala je skotit sila lijepi juančići pa smo ih par pustili i za pašu. Još u vrijeme kada su moji malzli i delali sir, rekli bi da ima čuda mleka.

Sigoda Beti ni skotila, leta su se zbrojila, ostarala je - ima 14 let, i zubi su se strošili, ma ni me briga sve dok ne pati. Forši je to samo pokupjanje fuorce za drugo leto ol....

Koliko će još živet ne znuan ma ja ću svoje obećanje odaržat.

Pitam ja sada svih vas ki ste prešteli ovaj članak i ki ste razumeli će piše, će ni moja Beti nakon svega će je proživela jeno pravo čudo ot ofce ?

Tekst i foto: Vesna Toić

P. S.

Prošlo je dosta mjeseci od kada sam napisala ovaj članak. Došla je i 2012. godina. Moje Beti više nema. Napunila je 15 godina i u jednom danu »otišla«. Ostala su sjećanja i saznanje koliko jedna obična ovca može čovjeku priuštiti lijepih uspomena.

MAŠTRINKA - ISTRIJANKA

U našim smo prethodnim brojevima »Puntarskog foja« opisali dvije autohtone - domaće sorte maslina, najprije, u drugom broju »guorkulu« - oblicu, našu kraljicu među maslinama, a potom u trećem broju starovjerku, vrlo vrijednu ali nažalost, danas zapostavljenu i gotovo zaboravljenu maslinu.

Uz gorkulu i starovjerku, treća najzastupljenija maslina našeg podneblja je istrijanka koja se u Puntima Križa naziva maštrinka.

Ako bi ove tri najzastupljenije domaće sorte maslina razvrstali po vremenskim razdobljima od kada su kod nas prisutne, onda bi ovu maslinu uvjetno mogli nazvati »novom ili mladom« jer se na Lošinju i Cresu pojavljuje tek u 18. stoljeću za razliku od guorkule koja se na našim otocima uzgajala i prije dolaska starih Grka ili starovjerke koju su nam prema povijesnim izvorima oni donijeli iz Grčke.

Maštrinka - istrijanka prema grubim procjenama čini oko dvadeset posto našeg maslinarskog fonda i nalazimo je u starim maslinicima diljem cijelog otoka Lošinja, dok na Cresu raste samo na njegovom najjužnijem dijelu.

Svi do sada dostupni povijesni izvori ukazuju da ova sorta maslina potječe s područja istarskog poluotoka, odakle je početkom 18. stoljeća prenijeta na otoke Lošinj i Cres, ponajprije zato da poboljša plodnost guorkule kao njezin opravišivač, jer guorkula nije samooplodna te bez kvalitetnog opravišivača rodi vrlo neredovito.

Potvrdu ovoj tezi nalazimo u znamenitom djelu vrsnog maslinarskog znalca, profesora Carla Huguesa, koji je danas davne 1902. godine izdao knjigu pod nazivom »Elaiografia Istriana« - »Istarsko maslinarstvo«. Profesor Hugues u to je doba bio ravnatelj Poljoprivrednog instituta koji je djelovao u Poreču i smatran je najboljim poznavateljem problematike maslinarstva u ondanjoj Austro - Ugarskoj Monarhiji.

Istražujući sorte maslina Istre u više je navrata boravio na

Cresu i Lošinju te je opisao i stručno obradio sve sorte maslina koje je kod nas u ono vrijeme zatekao.

Usporedbama i stručnim analizama utvrdio je da su korijeni naše maštrinke istovjetni talijanskoj sorti »*olivio marcaio di Toscana*« - toskanski marcaio i da je gotovo istovjetna sorti »mošćenička« koja je ponajviše zastupljena na obalnom području od Mošćeničke Drage do Opatije. Njen narodni naziv na Lošinju - istrijanka, još ga je više uvjerio u spoznaju da je ona na Lošinju i dio Cresa prenijeta iz Istre te ju je

klasificirao kao podsortu »*olivia istriana di Lussino*« - istranka s Lošinja.

Stablo naše maštrinke ili istrijanke je visoko, s uglavnom uspravnim i okomitim granama. U njenom je rastu vrlo lako uočiti tendenciju stalnog uspinjanja u visinu što usporava njenu berbu te donekle otežava rezidbu koja se mora redovito i znalački provoditi.

Njene su mladice godišnjeg prirasta, po našu - »jeti«, srednje dužine i slabo razgranate.

List joj je dugačak i uzak, zagasito zelene boje s gornje strane (svjetliji od guorkule) a svijetlozelen s donje strane. Peteljka lista je kraća od peteljke guorkule.

Plod joj je mekan i okrugao pa primjerice dva ploda istrijanke teže otprilike koliko i jedan plod guorkule.

Koštica ploda je okrugla, tamnožute boje s izraženim brazdicama koje su nešto tamnije, skoro smeđe boje.

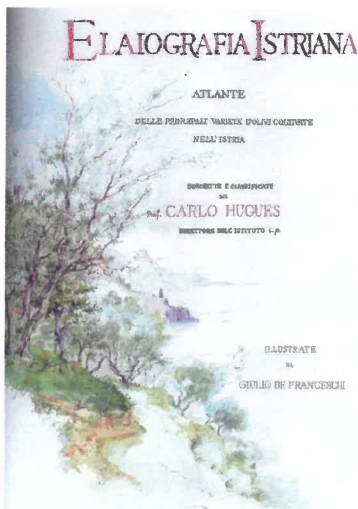
Maštrinka ima dobru osobinu da skoro u pravilu redovito rodi. Njen urod nije nikada spektakularan, moglo bi se reći da je postojan, redovit i osrednji za razliku od gorkule koja vrlo neredovito rodi u rasponu od godina kada skoro uopće nema ploda do izuzetno dobrog i čak preobilnog roda pojedinih godina.

Jedna od najznačajnijih osobina naše maštrinke je njena sposobnost samooplodnje, pa njoj da bi se plodovi začeli nije potreban opravišivač, dakle, ona ima sposobnost da može samu sebe opravišiti i oploditi.

Pomnijim promatranjem naših otočkih maslinika uočićemo da su naši preci preferirali guorkulu pa je ona zastupljena s možda i više od 70%. Bilo je to zato što je otporna na vjetar, posolicu, sušu, ne traži dublju zemlju a njen plod koristio se za proizvodnju ulja, te za jelo pa se konzervirala na više načina ili jednostavno potopljena u bačvi s morem, jela svih zimskih mjeseci.

Međutim guorkula ima jednu veliku manu, ona nije samooplodna i kada u njejoj blizini ne bi imala neku drugu sortu maslina koja je opravišivač, ona nikada ne bi rodila. Naši su stari to vrlo dobro znali pa su u maslinicima uz desetak posađenih guorkula obavezno sadili jednu maslinu koja je opravišivač a to su u pravilu bile maštrinke ili starovijerke.

Plod istrijanke, kako smo ranije naveli, po veličini je skoro upola manji od ploda guorkule. Kada joj plod sazrije, ljubičaste je boje s vanjske strane dok joj je meso tamnocrvenkaste boje. U godinama kada

Naslovnica knjige »Elaiografia Istriana« profesora C. Huguesa iz 1902. godine

Olivia Istriana di Lussino

Crtež istrijanke - maštrinke iz knjige profesora C. Huguesa

obilnije rodi, njeni plodovi duže vrijeme zadržavaju zelenu boju, odnosno puno teže i sporije zriju. Maštrinka zrije desetak dana poslije guorkule.

Kako joj je plod manji od ploda guorkule, a i ploda starovijerke, njena je berba nešto sporija a često i otežana zbog rasta u visinu i tendencije da joj se najviše plodova nalazi na najvišim izbojima.

Otpornija je na maslinovu mušicu od guorkule te je ona napada tek kada je napala i izbola plodove guorkule. Osjetljiva je na bolest paunovog oka, a ne napada je rak maslina.

Maštrinka voli dublje i hranjivije tlo, dakle preferira kvalitetniju zemlju u odnosu na guorkulu te više od nje pati od suše i vjetra.

Njen se plod koristi isključivo za ulje, i prema mišljenju većine maslinara, njeno ulje je vrlo dobre kakvoće. Od zrelog ploda ulje joj je žuto, boje slame, vrlo ugodna okusa i mirisa i kako su naši stari govorili: »Ule od maštrinke je fineje nego od guorkule«. Osim toga znano je da maštrinka »najboje hita i najviše dava«, što će reći da od naših lokalnih, autohtonih sorata ima najbolji randman ulja.

Maslinarstvo u našem kraju kao i u cijeloj državi, posljednjih godina grabi naprijed velikim koracima. Sade se novi nasadi a čišćenjem i revitalizacijom starih zapuštenih otočkih maslinika, pokušava se spasiti ono što se još spasiti da.

Maslina, skromna, otporna i postojana strpljivo je godinama čekala da je se sjetimo. Zahvalna i vječna, kakva ona i je, ubrzo će nam vratiti uloženu pažnju i trud.

Sve nas izuzetno veseli uzlet maslinarstva i nove uljare a suvremeni način prerade daje sve kvalitetnije maslinovo ulje koje se može bez poteškoća prodati po relativno dobroj cijeni.

Maslini, kao gotovo nikad ranije, u leđa pušu snažni i pogodni vjetrovi, međutim posla je u maslinarstvu još jako puno, ponajviše u primjeni agrotehničkih mjera zaštite, izgradnji sistema navodnjavanja te stvaranje reda u plasmanu ulja.

U svemu tome treba upozoriti i na jednu negativnu pojavu. Pri podizanju novih maslinika rasadnici i specijalizirani trgovci najviše nude i prodaju sadnice maslina stranih

sorata. Iznimaka ima, od naših može se kupiti sadnice guorkule - oblice te kod istarskih proizvođača posljednjih godina i nekoliko istarskih sorata.

Sve ostalo su strane sorte, uglavnom talijanske. Za neke od njih, kao primjerice pendolino koji se nudi kao oprašivač, već se sada može reći da se pokazao više nego loš i neprilagođen klimatskim uvjetima našeg podneblja. Pojedine, kao leccino, mogu dobiti prolaznu ocjenu ali ostale strane sorte sigurno ne.

Treba već danas misliti na budućnost i zapitati se, zar ćemo mi na europskom tržištu maslinovog ulja kao hrvatski proizvođači nuditi ulje stranih sorata? Zar mislimo da ćemo se s tim maslinovim uljem moći nositi s talijanskim proizvođačima koji su već danas daleko ispred nas? Svatko imalo razuman i realan shvatit će da je odgovor negativan i zaključiti da se na vrlo zahtjevno europsko i svjetsko tržište možemo probiti samo maslinovim uljem visoke kakvoće i to onim proizvedenim od naših, domaćih autohtonih sorti. Stoga se moramo vratiti našoj maslini guorkuli, starovijerki i istrijanki, odnosno maštrinki. Za guorkulu ne moramo brinuti, sačuvana su brojna njena stabla, još je mnoge moguće spasiti i revitalizirati čišćenjem zapuštenih i u makiju zaraslih stabala, a moguće je i kupiti sadnice ove sorte. Od sljedeće će se godine moći, u ograničenim količinama, kupiti sadnice starovijerke. Situacija s istrijankom nije nimalo dobra. Možemo još poneku naći u starim maslinicima i treba ih obnoviti, spasiti, ali njihovih sadnica nema i ne mogu se kupiti.

Stoga moramo baš sada, kada je naše maslinarstvo dobilo vrlo pozitivan zamah, potaći sve nadležne institucije da stvore klimu i poticaj ponajviše u proizvodnji sadnica da sadašnji i budući maslinari umjesto talijanskih ili španjolskih sadnica mogu svoje nasade širiti starovijerkom i istrijankom, našim vrlo kvalitetnim i podneblju prilagođenim maslinama.

Složit ćete se, dragi čitatelji kao i sadašnji te budući maslinari, da su guorkula, starovijerka i istrijanka - maštrinka to zaslužile jer su već stoljećima tu uz nas opstale i strpljivo čekale da ih se sjetimo.

Ljubo Galjanić

ČE JE ČE I KAKO SE ČE ZOVE MOTIKA

Različite vrste motika

Motika, najstarija i najjednostavnija poljoprivredna alatka, svakog tko je barem jednom radio na zemlji asocira na napor, trud, muku, žuljeve i znoj. A kako i ne bi kada je motika od pamtivijeka bila alat, osnovno i svakodnevno oruđe bez kojega seosko domaćinstvo nije moglo opstati. »Ruke na muke i motiku v'ruke« - stara je uzrečica naših predaka. Motika je prekopala bezbroj puta, svaki pedalj naše tvrde, škrte, otočke zemlje, pretvarajući i najjalovije tlo u komadić korisne i plodne, na otoku uvijek nedostatne zemlje. Motika i uporan, neizmjeran trud težaka, bili su preduvjet opstanka. Zemlju je trebalo obraditi i preraditi, izmrviti, izrahliti i učiniti je podatnom za nicanje sjemenja. Prinos je bio onakav kakav je dragi Bog dao, ovisan o kiši, buri, posolici, mrazu, suši, tuči, bolestima i nametnicima. Ali onaj tko nije obradio i iskopao zemlju, nije imao ni minimalnu šansu da opstane, njemu ni Bog ni svi sveci nisu mogli pomoći.

Danas je sve drukčije ali kao i uvijek, neobrađena zemlja ne rađa. Motiku su u velikoj mjeri zamijenili sve suvremeniji strojevi, motorne kopačice, kultivatori i traktori. Uza sve to bez motike se ni danas ne može, jer na našim malim usitnjenim parcelama stroj ne može obraditi zemlju, primjerice uz gromaču, uz živu stijenu kojom su često prošarane naše zaravni, dolci a često i vrtovi u okućnicama. Bez motike se ne može obraditi zemlju uz trs ili mladu maslinu. Bez nje se ne može okopati uske redove boba, graška i kapule. Bez motike se ne može plijeviti korov uz radić, salatu i rigu niti zagrnuti krumpir. Unatoč svemu motika je uvelike napuštena i zaboravljena, ponajviše zato što se danas obrađuje vrlo mali dio naše zemlje. Ipak još se mogu vidjeti stare motike koje i dalje služe i prevrću grumenje naše crvene, škrte, otočke zemlje u suši tvrde poput kamena a natopljene rijetkim pljuskovima, ljepljive i teške poput ilovače.

U spomen na trud naših starih puntara, vrijedno je zabilježiti barem ponešto o našoj motici, kraljici alata za obradu tla i prisjetiti se kako su danima, mjesecima i

godinama vjerno služile našim precima kojima su iz tijela izvlačile posljednje atome snage i iz njih ispijale potoke znoja. Vrijedno je zabilježiti kako su se izrađivale, kako su se za njih izrađivale drške, koje su se vrste motika koristile na različitim vrstama tla, kako se na motiku nasaduje drška i kako se na našem dijalektu nazivaju njeni pojedini dijelovi.

Za obradu zemlje osim motike, koristilo se više sličnih ili pak vrlo različitih alata. Nabrojat ćemo samo pojedine kao što su zubača, hrasnica, maškin ili roguja. O njima i njihovoj namjeni više, nekom drugom prilikom.

Motika, odnosno njen metalni dio, izrađivala se u više različitih varijanti. Pojednostavljeno rečeno, za različite vrste tla koristile su se motike različitog oblika. Primjerice, za kopanje dobre, rahle zemlje u vinogradima ili vrtu za sadnju ječma, kukuruza ili raznog povrća, koristile su se motike većih ili manjih dimenzija čiji je oblik sličan istostraničnom trokutu, ravnih ili blago zaobljenih stranica. Ovakvom se motikom kopalo vinograd sistemom »na kupi« praveći oko trsa, naizmjenice blaga uzvišenja i udubljenja (da ono malo kiše koja padne upije zemlja a ne da voda oteče). Ovako se kopalo prije pupanja loze a onda se zemlja zaravnavala u mjesecu svibnju »prije nego se počne polevat zis vedriolon« - prije nego se loza tretira modrom galicom, tj. prije nego krenu suše.

Za obradu škrtije zemlje u kojoj ima puno sitnog kamenja - »peščure« rabila se motika oblika istokračnog trokuta, odnosno motika uže baze i dužih krakova da što lakše i dublje ulazi u zemlju. Za kopanje mekane, rahle i pjeskovite zemlje (kod nas se rijetko nalazi, osim na području Kurila ili na otoku Susku te na Srakanama) koristio se capun, tj. motika koja je četvrtastog oblika bez oštrog vrha.

Sve ove motike izrađivali su seoski kovači, vrlo vješti i iskusni obrtnici koji su ih izrađivali po želji naručitelja. Oni su iz komada užarenog željeza nepogrešivo izrađivali motike zadanog oblika, veličine, debljine lima, vrlo čvrste i trajne. Bile su pravilno kaljene - »temperuane«, umakanjem užarenog željeza u ulje s ciljem da metal ne bude previše krt

Motika obnovljena »škarama« koja se ponovno istrošila

»Kunj« utisnut u »manig« motike

(jer bi tada pucao), a ni premekan (pri radu bi se iskrivile i previše trošile). Na zgotovljene motike kovač bi utisnuo svoj žig - »timbar«, čime se sve dok je motika bila u uporabi moglo utvrditi tko ju je izradio. Na ovaj se način jednostavno moglo identificirati kovača koji je izradio motiku iz lošeg materijala ili na neadekvatan način te, rekli bismo danas, uložiti reklamaciju, tražiti popravak ili zamjenu. Kasnije se motike moglo kupiti i u pojedinim seoskim trgovinama mješovite robe pa su stoga naši vrijedni kovači polako ali neumitno nestali i nepravedno pali u zaborav.

Motiku, izrađenu kod kovača ili kupljenu u trgovini, odnosilo se u domaćinstvo i sada je za nju trebalo napraviti odgovarajuću dršku - »manig«. Izrađivala se od čvrstog, trajnog drva crnike - »čarnike«, jasena - »jesena«, smreke ili breke. Iskustveno se u šumi odabirao pogodan komad drva oko meter dužine, dostatne debljine, koji nije bio ravan već blago zaobljen. Drvo za manig odsjeklo bi se u pravo vrijeme - »vaf pruvon štajunu« u siječnju i veljači ili kolovozu, odnosno u doba kada stablo miruje i u njemu ne kolaju sokovi jer je tada posječeno drvo najtrajnije, ne trune i ne napada ga crvotočina. Drške za motike, kao i za ostale alate kao što su sjekira ili maršan, izrađivale su se tijekom zimskih mjeseci ili kišnih dana kada se nije moglo obavljati poslove u šumi, na pašnjaku, u vinogradu ili vrtu. Drška se pomno obrađivala radi postizanja pravilnog oblika s blago zaobljenim lukovima, ponajprije da dobro leži u ruci i da se s motikom pri kopanju sa što manje utrošene energije postigne što veći i bolji učinak. Drvo odabrano za dršku najprije se grubo obrađivalo sjekicom a zatim maršanom, a potom turpijom za drvo - »rašpom« a na kraju, da bi drška bila što više glatka, oblikovala bi se komadićem razbijenog stakla ili brusnim papirom. Osim što je drška morala biti pravilno zaobljena, na svom donjem dijelu (gdje se umeće motika) trebala je imati s unutarne strane malo zadebljanje jer se na tom mjestu pri kopanju i udaranju u sitne kamenčiće pomiješane sa zemljom najviše troši i oštećuje. Osim toga na gornjem dijelu napravilo bi se lagano zaobljenje da lijeva ruka, koja se pri kopanju nalazi na krajnjem, gornjem dijelu drške, ne proklizava.

Kada je izrada drške bila gotova na njenom se širem, donjem dijelu (gdje dolazi motika) pilom urezivao uzak trokutasti utor dubok tri do četiri prsta. Potom se na kraju

toga utora probušila rupa manjeg promjera s ciljem da se zbog utora drška prema dolje ne raspukne. Slijedeća je faza bila postavljenje motike na dršku - »nasadit motiku na manig«, na način da motika u odnosu na dršku ne stoji pod kutem od 90 stupnjeva (kao kod krampa ili sjekire), već da kut bude oko 50 do 60 stupnjeva. Naši su iskusni težaci znali reći da između drške i oštrice motike mora biti razmak od četiri prsta - »mej manig i varh motike mora bit četire parsti«. Metalni dio motike umetao se na dršku te se sada, da ne ispada pri radu, u utor na dršci postavljao klin - »kunj«, izrađen od najtvrdog drva koji je bio najmanje jedan prst duži od dubine utora na dršci. Klin se čekićem nabijao što dublje u utor te se tako postizala čvrsta veza između metalnog i drvenog dijela motike.

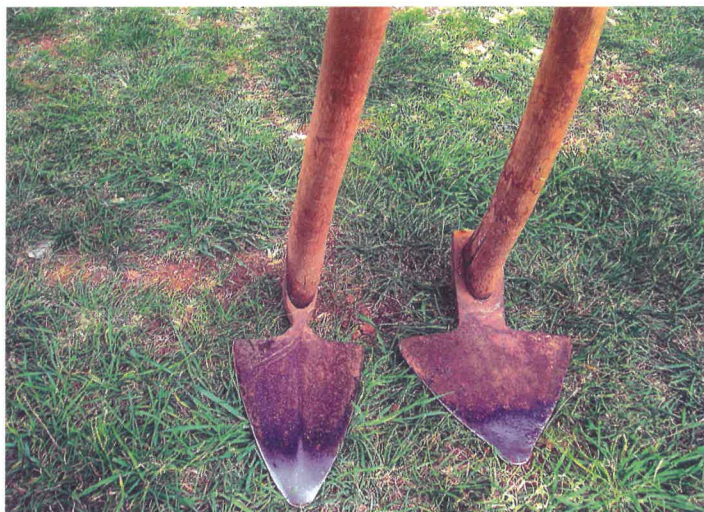
Sada je posao oko motike bio zgotovljen, ali prije samoga kopanja, dan, dva, motika se umakala u kantu vode da suho drvo drške i klin nabubre - »motiku se klade močit neka se darvo nadumua«. Na ovaj se način sprječava odvajanje metalne motike od drvene drške jer se par dana namočeno drvo širi i čvrsto prione uz metal te se pri kopanju ne vadi.

Ovako pravilno izrađen metalni dio motike, prilagođen vrsti zemlje koja se obrađuje te gotovo anatomski izrađena drvena drška koja ima idealnu duljinu, debljinu i težinu, pravilno zaobljena da pri radu zahvaća potrebitu količinu zemlje i da ne skliže u ruci te dobro usađen metalni dio na dršku učvršćen klinom preduvjet je i garancija da težak pri svom mukotrpnom radu bude što efikasniji i da sa što manje napora postigne što bolji učinak.

Kao što je sve na ovom svijetu podložno trošenju, tako se i metalni dio motike pri radu postepeno tupio, trošio i oštećivao. Pri kopanju ove naše tvrde zemlje pomiješane sa sitnim kamenjem najviše se troše vrh i rubovi motike. Ti se dijelovi uslijed stalnog udaranja i klizanja po kamenčićima uglačaju i postanu metalno sjajni. Naši su preci govorili - »Pruavon se težaku motika luštri, a trišćenon je ruzinu čapala« - dobrom se zemljoradniku motika sjaji, a lijenom je zahrđala. Od dugotrajnog kopanja vrh motike bi se istupio a rubovi dobro izlazili pa kako gotovo nikad nije bilo novaca za kupiti novu motiku, a baš ništa se u domaćinstvu nije bacalo, takvu bi se motiku nosilo kovaču. On bi ju popravio i obnovio na način da bi na oba ruba oštećene motike postavio dvije metalne trake - »škare«, te bi ih kovanjem

Stare zahrđale motike, već dugo izvan upotrebe

»Luštre« motike izglacane od rada

spojio sa starim dijelom. Ovakvim motikama služilo se više generacija jedne obitelji. Mnoge stare motike danas naizgled neupotrebljive, zahrđale, trulih drški, mogu se još uvijek vrlo dobro obnoviti, brušenjem odstraniti zahrđali sloj, izraditi novu dršku te i dalje vrlo učinkovito koristiti. One su gotovo u pravilu kvalitetnije od onih koje danas možemo kupiti.

Dobro i pravilno napravljene drške mogu trajati i dvadeset godina ako se redovito koriste. One odbačene, zaboravljene i neupotrebljive za manje od desetak godine od vlage i crvotočine istrunu.

Pravilno izrađene drške motika

MOTIKA - jedinstven naziv za cijelu alatku ali i za sam metalni dio

MANIG - drvena drška

KUNJ - drveni klin kojim se metalni dio motike učvršćuje na dršku

ŠPAK - utor na dršci u koji se umeće klin

ŠKUJA - rupa koja se izbuši na dršci na mjestu gdje završava utor

LAMA - metalna ravna ploha motike

UŠI - metalni dio motike u koji se umeće drvena drška

ŠKARE - željezno pojačanje na vrhu i rubovima motike

TIMBAR - žig koji je kovač utisnuo na motiku

NASADIT - namjestiti, umetnuti metalni dio motike na drvenu dršku

NABIT - utisnuti klin u utor motike i učvrstiti metalni dio na dršku

Mnogi od nas još i danas koriste stare motike kojima su kopali naši djedovi i očevi. Oni koji ih ne koriste ali su ih sačuvali u nekom tamnom skrivenom kutu konobe, možda ovaj tekst bude poticaj da ih potraže, obnove i opet s njima iskopaju staru maslinu ili vrt kraj kuće. Stare bi motike na ovaj način opet veselo prevrtale zapuštenu zemlju koju su naši stari preci svojim znojem dobrano natapali. Motike bi ponovo bile - »luštre« - sjajne, a naši bi nonići bili ponosni na nas koji smo naslijedili njihov trud i muku.

Ljubo Galjanić

Štiluani manig od motike

B O B

HRANA SIROTINJE I JAMAC ZDRAVLJA

Bob, danas podosta zapostavljena i neopravdano zanemarena mahunarka, u ne tako davnoj prošlosti bio je nezaobilazna, izuzetno hranjiva namirnica na stolu svake seoske kuće naših otoka. Mnogi stariji žitelji reći će da nas je bob, uz palentu, prehranio, gotovo spasio od gladi. Danas ga ponovno, polako i stidljivo nanovo otkrivamo te ga možemo vidjeti u pojedinim vrtovima. Od naši starih autohtonih sorata sačuvano je vrlo malo vrsta boba, a u specijaliziranim trgovinama sjemena nailazimo na neke nove sorte koje baš i nisu najbolje prilagođene našim klimatskim uvjetima.

Stoga smatramo potrebitim i korisnim vratiti se bar nakratko u prošlost i pokušati pojasniti zašto je bob bio kao namirnica vrlo rasprostranjen i nezaobilazan te potaknuti sve nas koji volimo zemlju i imamo barem omanji vrt da ga zasadimo i blagujemo u njegovim zdravim i hranjivim plodovima. Bob se u prošlosti jako puno sadio ponajprije zato jer je on izuzetno hranjiva mahunarka, rekli bi po našu »sočivo«, koja u našem podneblju vrlo dobro uspijeva. Obilno rodi i beremo ga već u drugoj polovici travnja mjeseca kada još nema drugih poznatih povrtnih kultura. Može se spravljati svjež (mlada mahuna i zeleno zrno) na mnogo načina, a osušeno suho zrnje može se koristiti tijekom cijele godine. Vrlo dobro podnosi studen, sol, vjetar i sušu, a njegov bogat urod neće nas iznevjeriti ni u klimatski najnepogodnijim godinama.

Bob, latinskog naziva *Vicia faba*, pripada velikoj obitelji mahunarki. Još ga se naziva bobac, konjski bob ili veliki bob. Strani nazivi za bob su: njemački - ackerbohne, engleski - broad bean, francuski - feve, talijanski - fava.

Pradomovina boba je Kina, odnosno Tibet gdje se uzgajao prije više od 5000 godina, a u biblijska vremena su ga sadili Židovi. U starom se Egiptu bob smatrao vezom i posrednikom s podzemnim svijetom. Postupno se širio i prenosio preko starih Grka i Rimljana do naših krajeva. Osim kao hrana u staroj Grčkoj, zrna boba su se koristila pri glasovanju na izborima (ubacivao se u glasačku kutiju), a

spominje se čak i u Homerovoj *Ilijadi*. Kao jednu od temeljnih namirnica jeli su ga rimski legionari i gladijatori. Rimljani su bob stavljali u slatkiše te je onaj tko ga je na rimskim gozbama pronašao u kolaču bio izabran za kralja večeri.

Poznato je više od dvadesetak vrsta boba i uvjetno ga možemo podijeliti na bob sa sitnim plodovima koji je podrijetlom iz Azije i na bob s krupnim zrnjem koji potječe iz Afrike. Bob je jako dugo godina bio gotovo jedina poznata grahorica u Europi. Bilo je to sve do 16. stoljeća odnosno do otkrića Amerike kada je u Europu prenesen grah. Tada je bob krenuo suprotnim putem te je iz Europe prenesen u Ameriku gdje se uvelike udomaćio, naročito u zemljama Južne Amerike.

Bob je prirodni analgetik, antiseptik, antiinflamatorik, diuretik, laksativ pa čak i afrodizijak te kozmetik. Sadrži vrlo velik spektar tvari neophodnih za dobro i zdravo funkcioniranje ljudskog organizma pa tako u njemu ima bjelančevina, lecitina, vicina, konvicina, holesterina, nukleina, glicerida, škroba i pektina. Također sadrži vitamine B kompleksa, a tijelo će opskrbiti potrebnim količinama željeza, magnezija, mangana i fosfora. Oko 100 grama boba zadovoljava dnevnu potrebu za vlaknima. Tko u ishrani koristi bob ne mora brinuti o holesterolu ni o prekomjernom unosu zasićenih masnih kiselina. Energetska vrijednost (na 100 grama) mu je 105 kalorija ili 441 kJ. U istoj količini od 100 grama boba ima 71,5% vode te 7,6 grama proteina, 0,4 g masti, 16,6 g šećera i 5,1 g vlakana. Nabrojiti sva ljekovita, korisna i hranjiva svojstva boba gotovo je nemoguće, ali se pojednostavljeno može reći da poslije soje i kikirikija, bob spada u najhranjiviju namirnicu.

Od brojnih ljekovitih svojstava možda je najzanimljivije reći da današnja nutricionistička znanost preporučuje bob čak i u liječenju Parkinsonove bolesti. Utvrđeno je da bob sadrži sastojke nazvane L-dope, koji potiču izlučivanje dopamina u mozgu, a on je neophodan za uspostavu ravnoteže u mozgu. Juhe ili maneštre od boba te ostala jela

od proklijalog boba sadrže velike količine L-dope i vrlo su učinkovite u liječenju ove bolesti.

Bob je kao namirnica od davnina poznat kao dobar regulator razine šećera u krvi pa je dobrodošao kod liječenja dijabetesa, naravno uvijek uz dogovor s liječnikom. Sve mahunarke posjeduju ljekovita svojstva regulacije šećera u krvi pa je utvrđeno da količina od 4 kg zelenih mahuna koju pojedemo u tjedan dana u obliku juhe, variva ili salate može sniziti razinu šećera u krvi i do dvadeset posto.

Vrlo dobro djeluje i na razne bubrežne bolesti kao što su akutni pijelonefritis, bubrežne kolike, kamenci u bubrežima te kod upale ili slabog mjehura. Za sva navedena oboljenja bob ima analgetičko svojstvo jer smanjuje i umiruje bolove, naročito kod kamenaca i upale. Čaj se koristi za liječenje upale usne šupljine i jednjaka, ispiranjem ili grgljanjem. Također djeluje antiupalno i laksativno na crijeva jer potiče peristaltiku na rad i pražnjenje te pomaže kod upalnih stanja gastritisa.

Zanimljivo je da se bob koristi čak i kod kozmetičkih tretmana lica i tijela i ako ga koristimo u prehrani, našoj koži donosimo sastojke nužne za obavljanje njene funkcije.

Bob je jednogodišnja biljka, uspravna i čvrsta rasta. Poznato je više od dvadesetak vrsta boba te ovisno o vrsti može narasti od pola do jednog metra visine. Preferira teža tla, bogata vapnom a teže podnosi pjeskovita pa je i to jedan od temeljnih razloga što kod nas uspijeva i što se u povijesti jako puno sadio. Listovi su dugi 10 do 20 centimetara, zelenosive boje, a cvjetovi su dugi od 1 do 2,5 cm, bijele boje.

Može ga se saditi u redove ili kućice (jame). U kućice se sadi na razmaku od 40 do 60 cm i u njih se stavlja 3 do 5 zrna boba. Kod nas se ovako rijetko sadi te je uobičajeno da se sadi u redove. Redovi moraju biti razmaknuti od 30 do 50 cm, a u redove za zrna stavljaju s razmakom od 20 do 30 cm. Nije ga dobro gušće saditi jer tada po stabljici dobiva manji prinos odnosno mahune se stvaraju na obodu izvana prema mjestu gdje ima više sunca i svjetla. Na jedan metar kvadratni potrebno je od 10 do 25 grama zrna, ovisno o njegovoj krupnoći. Sjeme se u zemlju stavlja na dubinu od 5 do najviše 8 cm u jamicu koju možemo izdubiti drvenim ili plastičnim vrtlarskim klinom ili najjednostavnije na način da ga u svježe iskopanu, rahlu zemlju umetnemo držeći zrno palcem i kažiprstom. Sjeme boba neće se smrznuti, a početak će klijati vrlo brzo, već na temperaturi većoj od 3° do 4°C.

Kod nas je bob najbolje saditi što prije, odnosno već u listopadu, najbolje onda kada smo završili posao oko branja maslina a može se saditi i kasnije, u studenom, prosincu i siječnju. U pravilu ga je bolje saditi ranije da izbjegnemo početak sušnog razdoblja te pogotovo zato što bob koji posadimo kasnije mogu napasti crne lisne uši (*Aphis*), kojih se vrlo teško riješiti, a koje se pojavljuju krajem mjeseca travnja. Lisne uši nastanjuju se na vrhovima biljke, hrane se njezinim sočnim izbojem te sprječavaju daljnji rast. Biljka počinje stagnirati, listovi žute, pomalo venu, a uš se potom nastanjuje na već formirane mahune koje postaju naborane, prekrivene crnim kvržicama te se nadalje slabo razvijaju.

Bob je izuzetno otporan na bolesti i štetnike te ga stoga nije potrebno tretirati nikakvim zaštitnim sredstvima. Crne lisne uši uvelike možemo eliminirati ranom sadnjom, a ako se one pojave, odstrane se izboji, vrhovi (oko 10 do 15 cm). Ovim stabljiku zaštitimo od daljnjeg širenja lisne uši a ujedno ojačamo već zametnute mahune i cvjetne pupove. Naši su stari znali reći: »Ko pride mušica, bob vaja pokositi«.

Ako smo bob na vrijeme posadili, dakle u listopadu, prve mahune - »mušnjice« možemo brati već u travnju. Tada beremo zelene mahune u kojima su još svijetlozelene sočne i mekane sjemenke boba koje se danas u kulinarstvu najviše koriste. U svibnju beremo zrele mahune koje su već pomalo kožaste, tvrde i ne koriste se za jelo već iz njih vadimo zrnje koje je tada još uvijek zelene boje, relativno mekano, vrlo sočno i ukusno. S vremenom zrno boba postaje sve tvrđe pa mu se tada može odstraniti njegova vanjska membrana, opna, koja mu daje gorči ukus. Kada se bob čisti odnosno iz mahune vade zrna, najbolje je pritom uhvatiti peteljku mahune s unutrašnje strane (strana koja je zaobljena prema unutra) i potegnuti konac koji se nalazi na spoju s vanjske strane. Ako želimo skinuti vanjsku opnu na starijem, tvrđem bobu, najbolje ga je blanširati u kipućoj vodi i brzo ohladiti pod mlazom hladne vode te istisnuti jarkozelena zrno iz opne. Od 1 kg mladih mahuna boba možemo dobiti 250 do 400 grama zrnja.

Za one koji neće saditi bob ili nemaju uvjeta za njegovu sadnju već ga namjeravaju kupiti, treba napomenuti da obrate pažnju da mahune boba budu što svježije, jarkozelene boje, hrskave i da lako pucaju kada se prepolove. Treba izbjegavati kupnju velikih i mlohavih mahuna te onih koje na sebi imaju crne pjege.

Da bi imali sjeme boba za sadnju sljedeće godine i da ne moramo kupovati sjeme raznih sorata, neprilagođenih našim uvjetima, najbolje je ostaviti mahune na stabljici do kraja svibnja ili prve polovice lipnja. Tada se stabljika osuši, izgubi vegetaciju (listovi uvenu i otpadnu), a mahune na njoj najprije poprime žutu pa smeđu boju i na kraju gotovo crnu. Kada uočimo da je mahuna potpuno suha, dehidrirana, da pucketa pod

prstima, ubiremo je i vadimo sjemenke koje su sada svijetlosmeđe boje. Takvo sjemenje boba može se spremi za zimu i koristiti za ishranu (prije kuhanja dobro ga je močiti u vodi do 24 sata) a može ga se spremi za sadnju sljedeće godine, najbolje u kartonsku kutiju koju se pohrani na suho, prozračno, mračno mjesto.

Bob je vrlo korisna i plodnosna biljka. Ovisno o kvaliteti sjemenja i zemljišta, njegov prirod može biti od 1

do 5 kg po četvornom metru zasađene površine. Već smo napomenuli da bob vrlo dobro podnosi niske temperature te da je otporan na vjetar i posolicu. Ako ga u zimskim mjesecima (siječanj, veljača) kada su stabljike već izrasle 15 do 25 cm, zadesi jaka bura, posolica ili mraz, a ponekad i snijeg, potamne mu listovi, a neki pocrne i uvenu. Naši su preci tada znali reći: »Obesil je uši«. Međutim, bob se od te nedaće vrlo brzo oporavi te umjesto dotadašnjeg jednog izboja narasti će dva, čak i tri nova. Još se i sada vrlo dobro sjećam komentara mog oca koji bi tada rekao: »Niš mu neće bit, još boje da ga je osmudilo, neće rast vaf obebe, imet će više force, boje će cvast i udelat više mušnjic«.

Mahune boba, ovisno o sorti, mogu biti dugačke od 15 do 25 cm, ovalnog su, blago zaobljenog oblika. Unutrašnjost mahune presvučena je tankim spužvastim slojem, svijetložute ili bijele boje. Vanjski je dio mahune svijetlo do tamnozelen i gladak. U mahuni može biti od 4 do čak 10 zrna, koja su okrugla i blago spljoštena. Zrno je prevučeno tankom vanjskom kožicom koja se, kako smo ranije opisali, lako skida ako je bob prezreo.

Bob se može koristiti svjež kao mlada mahuna u kojoj su tek sitni tragovi zrna ili kao mahuna u kojoj su već formirana mala, zelena, mekana zrna. U sljedećoj fazi zrenja iz mahune se vade zelena, mekana zrna koja se koriste bez mahune jer je ona već pretvrda i gorka. Suha zrna koriste se za ishranu tokom zime kada on predstavlja hranu prepunu proteina.

Tlo na kojem ćemo posaditi bob treba obraditi, iskopati ručno motikom ili strojno motokultivatorom. Zemljište je najbolje pognojiti s 2 do 3 kg zrelog stajskog gnojiva po četvornom metru. Kako je danas teško nabaviti prirodno gnojivo, može se zemljište prihraniti s 5 do 10 dkg gnojiva NPK 5-20-30. Tijekom razdoblja vegetacije dovoljno ga je jednom okopati. Do svibnja, kada je kraj njegove vegetacije, nije ga potrebno ni zalijevati ako se ne radi o ekstremno sušnoj godini. Ako imamo mogućnost zalijevanja, voda će mu dobro doći, ali nije na odmet napomenuti da se ranije bob nije nikada zalijevao jer vode u našim cisternama nije bilo dovoljno ni za kućne potrebe, a na »šufitu« je uvijek bilo dovoljno suhog boba za duge zimske mjesece.

Bob se kod nas sadio od pamtivijeka, ali uvijek, u pravilu, za naše otočke prilike u lošiju »škarteju zemlju«. Ona bolja, plodnija zemlja, bila je rezervirana za ono malo pšenice -

»žita«, ječma - »jašmika«, kukuruza - »farmentuna« ili je na toj boljoj zemlji bila zasađena vinova loza - »tarsje«. Oko kuće u vrtovima sadio se grašak - »biži«, grah - »fažuol«, radić, blitva ili krumpir. Bob se gotovo u pravilu sadio pod masline koje su se redovito kopale. Bob pod maslinom dobro uspijeva, gotovo je u simbiozi s njom. Stoga nema razloga da i danas, u vrijeme prave renesanse maslinarstva, kada se uvelike podižu novi maslinici i obnavljaju stari, ne zasađimo bob pod maslinom. Na ovaj ćemo način, istim trudom postići dvostruki prinost i dobit - obilan urod boba i pognojiti maslinu. Naime bob ima nevjerojatnu sposobnost da u svom korjenu prikuplja dušik iz zraka. Tu fantastično korisnu osobinu najbolje ćemo uočiti ako stabljiku boba izgulimo iz zemlje. Na sustavu korijena lako ćemo zamijetiti nakupine sitnih bijelih kvržica koje u suštini predstavljaju malena zrnca dušika. Naši se preci odavno iskustveno uočili i shvatili da sadeći bob pod maslinu obogaćujemo i gnojimo zemlju. Danas je ovu simbiozu masline i boba dokazala i suvremena nauka te se naročito u ekološkom načinu uzgajanja maslina preporuča ovakav pristup. Korist je višestruka, proizvodimo ekološki bob i maslinovo ulje, ne zagađujemo zemlju i štedimo sredstva za kupovinu umjetnih gnojiva.

Bob je u prošlosti za nas otočane bio nezaobilazna namirnica. Prehranjivao je obitelji kao prva proljetna mahunarka u svježem stanju, a kao suh u dugim zimskim mjesecima. Uz palentu i suhe smokve bio je izvor neophodnih životnih potreba za hranom u vrijeme kada nije bilo druge hrane. Koliko je bob bio sveprisutan u životima naših otočana možda najjezgrovitije govore brojne izreke u kojima se spominje bob. Da su siti ljudi zadovoljni, govori nam izreka: »Kada je boba, ne beštima se Boga«. Kada su naše bake i majke nama maloj djeci vadile već klimave mliječne zube, vežući ih koncem, izvađeni bi zub bacile preko ramena govoreći: »Tebi bobe bobina, a meni kuost i koščina«. Sigurno da su poneki u obitelji, prečesto jedući bob dugih zimskih mjeseci prigovarali. Tada bi se znalo reći: »Ki neće bobu, gore njemu«. Koliko je bob hranjiv i zdrav možda nam najbolje govori pošalica: »Fažuol, pardac i puol - bob, tri na bot«. U narodu su još poznate izreke: »Ne vrijedi ni pišljivog boba« te ona najpoznatija, udomaćena čak i u krajevima gdje se bob ne uzgaja: »Reci popu - pop a bobu - bob«. Kada bi naš otočanin želio reći da nečega ima jako puno rekao bi: »Ima ga kako mualoga bobića«.

Bob je danas udomaćen i rasprostranjen na čitavom

Kombinacije jela od boba su bezbrojne. Navest ćemo samo dva primjera čaja od boba koja mogu pomoći našem zdravlju.

ČAJ OD CVIJETA BOBA KOD OBOLJENJA BUBREGA

Potrebno je 25 g cvijeta i ½ l vode. Cvijet boba prelije se s pola litre kipuće vode, poklopi se zatim ostavi da se ohladi i nakon dva sata procijedi. Pije se jedna šalica tri puta dnevno.

ČAJ OD MAHUŃA BOBA KOD UPALE MOKRAĆNOG MJEHURA

Potrebno je 250 g zelenih mahuna boba i litra vode. Mahune se kuhaju u vodi oko 15-tak minuta. Posuda se poklopi a sadržaj nakon jednog sata procijedi. Čaj se koristi na način da se tijekom dana pije umjesto vode.

Mediteranu a najviše ga se uzgaja u Italiji, Španjolskoj, Egiptu, Maroku te u Kini. Španjolci od boba rade poznatu »fabadu« - jelo od boba sa zeljem i kobasicama. U zemljama Bliskog istoka spravlja se »falafel«, tipično arapsko jelo, kao i razne salate te pire od boba kao smjesa za polpete.

Kod nas se bob (mlade mahune) najviše koriste kao varivo, zeleno mlado zrnje u našoj tipičnoj maneštri na proljeće, a zimi sušeni bob kuhamo na razne načine. Jedno od najkusnijih jela zasigurno je varivo spremljeno u kombinaciji artičoke i boba jer oboje dozrijevaju, gotovo istovremeno, krajem travnja.

Recepte za pripremu jela na bazi boba vrlo je lako pronaći u gotovo svakoj knjizi recepata i na specijaliziranim internetskih portalima pa ih u ovom tekstu nećemo navoditi.

I što reći za kraj. Predlažemo vam da nabavite sjeme boba, najbolje od nekog starijeg žitelja našeg kraja, koji još uvijek koristi sjeme starih sorti, prilagođenih ovom podneblju. Ako u tome ne uspijete, kupite bob u trgovini. Rekreatirajte se, budite fizički aktivni na svježem zraku, iskopajte vrt, posadite bob, uživajte gledajući kako raste a potom blagujte u njegovim zdravim i hranjivim plodovima.

Ljubo Galjanić

PROSLAVLJENE 50. GODIŠNJICE BRAKA NAŠIH ČLANOVA

PALMIRA I FERUCCIO BRUSSICH - NEW YORK - SAD

Feruccio i Palmira Brussich

Sandra, Stiven, Feruccio, Palmira, Antony i Patrizia Brussich

RINA I JOSIP TOICH - NEW YORK - SAD

Joe i Rina Toich

Stoje: Johnny, Danielle, Matthew, Leno, Sandy, Joe, Dawn, Meredith. Sjede: Geneviev, Sarah, Joe, Rina i Julie

ANNA I JOSIP MILOBARA - MALI LOŠINJ

Josip i Anna Milobara

Silvano Betić, Maria Pia Murljačić, Iva Magašić, Giannina Manzoni, Luciana Betić, Tereza Kučić, Anna i Josip Milobara, Čedo i Neti Domjan

Iako sa zakašnjenjem, čestitkama se pridružujemo i mi, članovi Zavičajnog društva „Puntari“ sa željom da se još mnogo godina družimo u Puntima, te da u zdravlju i veselju dožive još puno sretnih bračnih godišnjica.

DA MOREN JOŠ JEDANPUT

Vit moju crijekvu i moleć jedan cvijet položiti na oltuar.

Puoć na cimituorij i na grobu mojih pokuojnih zmolit jedan »Pokoje vječni«.

Bit vaf Punte na Božić i Novo leto i na polnoćnice zakantat »U sve vrime godišta« i »Su pastori ala cappana«.

Za Novo leto z jabalku v rukah puoć po kućah agurat »dobar početak« ol »buon principio« - kako komu i da mi zabiju ki čentiježim vaf jabalku.

Na Velu šetemuanu prije Vazma škrebetajuć po selu pozivat judi »Ala judi hote na oficij, ovo van je parvi put, ala judi...«

Kantat pasijunske molitve »Puće moj« i po tuon delat »barabana«, a na Veli pieti večer bit na pročesiunu i zakantat »Pomiluj me Bože«.

Na Velu sebotu na slavu Isusova uskršnuća odmolat grop na konopu od zvona i dokle se kantua »Gloria«, potezat konopi na svu fuorcu da se zvuon će daje čuje.

Na parvu sebotu »od Maja« po noće parnijest muaj i namestit ga na pjacual sprijed crijekve i parnest će više vuaži zis ruožicami.

Na parvu nedeju od maja vjutro vit divuojke kako kite muaj zis parhalami i facuoli od svile svih koluori, a popuolne pokle lunzuarija zatuancat »račića« po starinsku zis meščićen Meniga Muškardina - »Rumbačića«.

Na Ivanju prit i na pročešijun okolo sela nosit Svijetoga Ivana.

Vit moju skulu (a pametin se kada je još ni onde ni bilo), puoć do punijestre i pogijedat vnutra ko bin videl banak na kuon sen sediel.

Pasat mimo Lunjanićeve oštarije, fermat se i pohabat kako se lijepo kantua, a drugi put puoć igrat na kuarate, na trešete, briškulu ol triumf a po tuon na moru i dobro se zbliet.

Vit vaf Punte još jedan pir, nevijesticu vaf bijelon zis dalgin vijelon i svo selo kako kurioža i čut kako se kantua

kanconetu »Quel mazzolin di fiori«.

Još jedan košić smokav nabrat, na buarcu ih osušit, ot poluščić karpanac učinit, ot samejenih smokvijenc a ot cijelih krunu z javoriku.

Vaf jutro jenu velu zdelicu kafa od jašmika zis mlekuon od koze ol ofce, zis pašametu nadrobit i z gušton popit.

Puoć na Smriječje u tete Kuatice pojest frišku skutu a doma sobu zijet najboji sir ot ofce.

Zis Bombrićevu batelu vozeć na seku od Koluorta puoć i na tunju ćapat košić kuanji i arbuni (kua lešuada).

Brudet od mješane ribe, škarpine, glavoča, gruga, garmuaja i zis palijentu u slast pojest.

Žmuj duobroga vina zis kumpanjiju kol Kućića vaf konobice popit, jedan lijepi bokun špalete od juančića na ražnju s pečicu pojest.

Vartal skopat i sadit kumpir, bob, biži, fažuol, čič, lijeću i cicericu.

Puoć darva seć, štitav, gonit, na bruod karcat i još almeno jedanput japnenicu važgat.

Obuać valice naše lijepe: Ul, Melići, Majišku, Kolorat, Baldarin, Jadriješčicu, Varč, Tarstenu, Matučić...

A na kraju bin otijel da se z jenin domuaćin šlovekon, poseden na uskod Bombrićevih, z bukaletu vina v rukah, po našu ćakulat, sve ove naše lijepe besede još jedanput reć: alavija, armarun, bocun, botun, bandunat, barunat, ćikarica, ćakulat, donke će, deboto, debuleca, dešoto, fioco, fioket, fuorca, facolet, kalceta, klobuk, kacolić, klatuač, kokora, kopunijera, maća, maškin, mora, macmalčić, habat, hodit, jaketa, jidit, luštar, letrat, juaje na saluatu, jetat, oštuar, okopat, ostrčić, omulit, pirun, pošuada, padela, panuada, tormentuan, timun, trubilo, tavolun, špašizat, ševeret, šugamuan, šumpreš, žarna, žmuj, žvejarin, žuj, uzal, užuanca, zlamenat, zakantat, zarno, zlamat.

Ivan Lovrić

RECESIJA NAŠEGA MESTA

Vaf našen mualon selu svi su pokle Božića bili prez šoldi i do garla palni duga. Turističke sezone još ni blizu, turisti sila malo ol niš. Neki su govorili da će ih neš prit za Vazan ma nisu bili nanke te sreće. Popuolne, na Veli četarti, kako mana z neba, prežentual se je jedan turisti, Amerikan. Prišal je do Ivića ki je turistišten fitevuval apartmani i pitual ko su liberi. Ivić mu je veselo rekal da su liberi i neka pogijeda ko ga pjažaju. Amerikan je rekal da će ih pogijedat, zijel kjuč i za kaparu mu pustil 100 dolari, šal obedvat i rekal da će apartmani pogjedat pokle obeda.

Presrećan Ivić je zijel stuo dolari i tekuć šal u bekara aš mu je moral tornat šoldi za juanca koga je u njega na bekarije kupil. Apena je Ivić šal ća bekuar se uputil u Osipa ki je daržual ofce aš je od njega na dug zijel juanca, još prija Božića.

Osip, stuari maldić je stuo dolari rinul vaf karselu i šotoškanto da ga susedi ne vide šal u Marije. Ona je bila

divorcijuana i kako bi se po modijernu reklo pružala određene usluge na kredit, a Osip bi se kadagot šal u nje kuntentat. Osip već više vremena ni platil Marije pa mu je ona više puti rekla da će mu zaraćunat i kamate.

Marija je spravila stuo dolari i šla u Ivića aš je i ona bila dužna za kamaru ku je duperala za svuoju posal.

I tako su oni dolari od amerikuana udelali veli jir po mestu i tornali Iviću nazad. Ma vesijelje je duralo sila malo. Amerikan je obašal oba apartmana i Iviću rekal da ga maša ne pjažaju i da će puoć drugdere iskat. Ni bilo druge nego tornat mu šoldi i opet ustat na suhon.

Kada su drugi duan svi vaf selu udelali konat, šubito su se dakordali da od posla zis Amerikanon ni bilo ni centiježima koristi, ma su loštešo svi bili kuntijenti aš više niki nikomu ni bil dužan pa su prez nervuoža mogli čekat da pride leto i parvi novi turisti.

Ivan Lovrić

PETER IVANUŠA

ZLATNI LAV S OTOKA

U sedmom, osmom, devetom i desetom broju »Puntarskog foja« objavili smo četiri nastavka knjige »Zlatni lav s otoka« koju je napisao Peter Ivanuša, dugogodišnji posjetitelj i veliki zaljubljenik u Puntu Križa. Knjiga je iz tiska izašla 2000. godine u Mariboru, uredili su je njegova kćerka i sin, Mateja Kaefer i Andrej Ivanuša, a izdavač je bio Pro - Andy iz Maribora.

Peter Ivanuša se rodio 24. svibnja 1934. godine u mjestu Kandiji pored Novog Mesta u Sloveniji. Nakon završetka osnovne i srednje škole, životni ga je put odveo u prosvjetarske vode. Postao je učitelj, i odgojio brojne generacije koje su ga cijenile jer je bio izuzetno predan svom poslu. Još u vrijeme studija zavolio je kazalište, glumio kao član kazališne skupine te pisao tekstove i igrokaze.

Kao član Ferijalnog saveza prvi put dolazi u Puntu Križa 1957. godine. Potom je bio upravnik ferijalaca na Bokiniću i upoznao sve Puntare te se s mnogima sprijateljio, a najviše s pokojnim Mirom Zorovićem i njegovom obitelji na Dragi.

Zaljubio se u Puntu Križa, Bokinić i Poganu, a posebno u Dragu gdje je kupio i popravio malu kućicu koju još i danas koriste njegovi nasljednici.

Zbog teške bolesti umro je 1991. godine ne dočekavši svoju najveću želju, da mirovinu proživi na Dragi sa svojom suprugom Verom.

Njegova knjiga, čiji peti nastavak objavljujemo, pisana je za djecu i mladež, a radnja je smještena na području Punte Križa. U njoj se spominju mnogi Puntari. Knjigu je sa slovenskog prevela njegova kćerka Matejka.

Prerano preminulom autoru Petru Ivanuša u Puntu znanom Petar, na ovaj se način barem djelomično odužujemo za njegovu neizmjernu ljubav i vjernost Puntu Križa.

IX. TAJANSTVENI NATPIS - NASTAVAK

»Barba Miro«, odjednom se sjetila Lena, »imate li možda koju kartu ovog kraja? Čibe ima jednu malu, na njoj se skoro ništa ne vidi, a nama bi trebala jedna bolja, preciznija«.

»Imam«, potvrdio je on i rekao sinu da donese nautičku kartu koju je imao na brodu. Miko, jedan od njegovih sinova, ubrzo je dotrčao s kartom. Barba Miro ju je rastvorio na stolu i stao im objašnjavati. Potom su se dogovorili da im kartu posudi na koji dan i obećali da će je brižno čuvati te neke, njima zanimljive dijelove precrtati u Čibinu bilježnicu.

Čibe se sjetio onog papirića na kojem je na Lusarama sa zvona prepisao onaj njima nerazumljiv natpis i zamolio nonu i barba Mira, koji su znali talijanski, da mu prevedu natpis.

Nakon što su natpis pročitali, nona i barba Miro su se složili da na natpisu piše:

**Sjeverni križ ima na lancu ribara
i mornara te vidi utočište
preko svetog Petra - 1720**

»Zar baš to piše na zvonu«, čudio se Čibe.

»Da baš to«, sa sigurnošću im je potvrdila nona, a barba Miro je rekao: »To sigurno nešto znači, nisu to bez valjanog razloga napisali«. Još su dugo pokušavali odgonetnuti što bi moglo biti značenje teksta, ali nisu mogli doći ni do kakvog zaključka. Odlučili su da sutra pitaju lugara, jer nakon svega on je i bio pravi vlasnik zvona.

Polako su se vratili u kamp. U blizini gostione na Pogani odjednom su čuli pozive upomoć. U prvom su trenu, preplašivši

se kao onda na Mikložanu, htjeli pobjeći, ali su ipak stali i osluškivali odakle stižu glasovi. Začuli su ih s druge strane putića i kad su se tamo uputili, ugledali su Karleka kako se, čvrsto držeći gitaru u ruci, sav zapetljao u velikom grmu kupine.

»Kako si se tu našao?«, ljutito ga je upitao Đoni. »Išao sam prošetati i zalutao sam, pomozite, treba mi vaša pomoć«, plačljivo je odgovorio Karlek.

Raspleli su ga iz trnja i zajedno krenuli prema kampu. Karlek je cijelim putem cupkao za njima i stalno im se zahvaljivao.

»Mogu vam nešto zasvirati jer ste me spasili«, rekao je Karlek i počeo prebirati po raštimanoj gitari. »Prestani odmah, jer ću ti iščupati uši«, zaprijetio mu je Đoni.

»Dobro, dobro, samo sam pitao«, promučao je Karlek.

»Da, a ja sam ti odgovorio!«, odvratio je Đoni.

U tišini su stigli do svojih šatora u kampu. Pero, koji je dobro crtao, do večere je na tanak proziran papir, koji je dobio od upravitelja, vrlo precizno precrtao nautičku kartu koju mu je dao barba Miro.

X. RUŠEVINE SAMOSTANA

Sljedećeg je jutro na mul u kampu pristao brod i na njemu su ugledali nepoznatog čovjeka.

»To je sigurno lugar«, zaključio je Čibe.

»Majda, odmah ga okupiraj i ispitaj«, narugao joj se Đoni.

»Moramo biti ozbiljni i pristojni«, odgovorio je Čibe.

Ukricali su se na brod barba Mira i vožnja do otočića Palacuola bila im je skoro dosadna. More je bilo mirno, a sunce je jako pržilo. Sjedili su na krmu i pekli se na suncu kao i oni koji su se smjestili na provi. Najbolje je bilo onima u sredini broda jer su bili ispod tende. Nisu mogli doći u prilik porazgovarati s lugarom jer je on cijelo vrijeme sjedio do barba Mira i razgovarao s njim. Ni s Renatom nisu mogli popričati jer je on vozio brod, pa ga nisu željeli ometati. Sjedili su šutke i razmišljali o doživljajima proteklih dana. Gledali su unatrag, po krmu broda i pratili pjenu koja je ostajala iza broda te promatrali kako na valovima skače mali čamac, koji je brod vukao.

»Nikako mi ne ide u glavu onaj natpis na zvonu«, napokon je prozborio Pero.

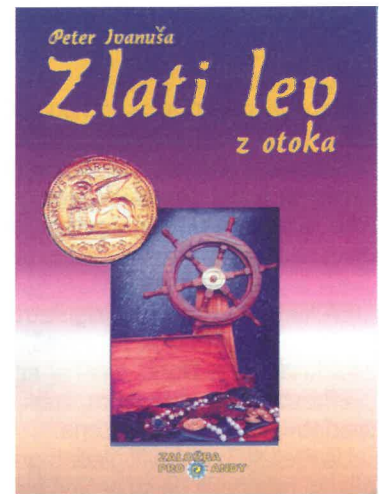
»Da, čini se da nema ni glavu ni rep«, rekao je Čibe. »Ali nešto mora značiti. Nisu to bez razloga na zvonu napisali«.

»Baš je to jako čudno, što bi to moglo značiti«, glasno je razmišljao Pero.

»Da sam ja Majda«, rekao je Đoni, »bio bih posve siguran da to ima veze sa gusarima«.

»Idiote«, odmah se naljutila Majda, »dajem ti riječ da ću ti prvom prilikom odрубiti glavu, oguliti kožu na lubanji, nacrtati jednu točku u koju bi mogao stati sav tvoj mikroskopski malen mozak«.

Velikom mukom uspjela je suspregnuti bijes iako je žarko željela Đonija baciti u more. Nije se to zbog drugih usudila, a i učitelj je bio u blizini.

»Zašto to ne bi moglo biti moguće«, upitala je Lena. »Sjetite se priča koje smo čuli, možda bi ih trebalo posložiti i zajedno logički povezati.«

»Možda imaš pravo«, rekao je Čibe, »iako u tim svim pričama teško možeš odvojiti što je istina a što mašta.«

»Eto vidiš Majda«, ponovo se javio Đoni. »I ostali tako misle i stvar je jasna. Prekrižiš dvije grane, na oba kraja staviš lanac i na njegove krajeve staviš ribara i mornara te se sakriješ s blagom pod zemlju.«

»Ti si potpuno pošasavio«, ljutila se Majda.

»A kamo bi stavio svetog Petra«, upitao je Pero.

»Pa to si ti, tako se i ti zoveš, a osim toga ti u sve vjeruješ«, zadirkivao ju je Đoni.

»Prestanite već jednom, molim vas, zar ćemo se i na izletu svađati«, zamolila ih je Lena.

Ušutjeli su i nastavili gledati prema otoku s koga su krenuli da nisu ni primijetili da su se već približili otočiću Palacolu. U biti to su bila dva otoka koje je dijelio samo uski morski prolaz. Veći otok bio je Oruda, a onaj manji Palacol.

Na njemu su ugledali ruševine neke velike zgrade. Brod se zaustavio desetak metara od obale te su ga oba mornara, barba Miro i Renato, usidrili. »Arivali smo«, obavijestio ih je barba Miro, »ki će, more se hititi va more, a drugi na barku.«

Djevojčice i dječaci odmah su iskočili u more, a odrasli i Renato ukrcali su se u čamac. Barba Miro je ostao na brodu. Ne zato što se bojao da će ga netko ukrasti već zato što se plovilo nikada ne smije ostaviti bez posade usidreno na moru.

Naše je društvo učas isplivalo na otočić i s nestrpljenjem očekivalo dolazak starog lugara, kojem se baš i nije žurilo. Polako se sišao s čamca, iz džepa izvadio lulu, napunio je duhanom i pripalio.

»Baš mi para živce«, bio je nervozan Đoni.

»Ne gnjavi«, umirivala ga je Lena.

Lugar je pričekao da se svi okupe oko njega i zatim počeo pričati o otoku, o uzgoju ovaca, koje su neki voljeli s otoka i ukrasti, o smokvama i maslinama. Za mnoge priča baš i nije bila zanimljiva pa se krug oko njega počeo sve više rijediti.

»Kakve su ono ruševine na Palacolu?«, upitala ga je Majda nakon što je došla do riječi.

»To su ostaci samostana u koji su slali kažnjene fratre. Za pokoru su morali ići u crkvicu koja je bila na ovom otočiću, preko morskog prolaza, kako se je tko već mogao snaći. Pričalo se da su išli brodicom. Kada je vrijeme bilo lijepo, to je bilo u redu, ali kada je puhala bura, jugo ili bio neverin, nisu mogli nikuda. Drugi govore da su s otoka na otok, odnosno od samostana do crkvice morali plivati i da se više njih utopilo. Postoji i treća verzija, koja je možda najtočnija, da su redovnici iskopali tunel ispod mora s otoka na otok. Još su i danas uz ruševine crkve mogu vidjeti nekakvi kanali.«

»Vrlo zanimljivo«, primijetio je Đoni.

»Bilo kako bilo, uz ruševine samostana nigdje se ne mogu vidjeti ostaci crkve i to znači da su fratri morali u crkvu na drugi otoku, veslaajući, plivajući ili tunelom. Samostan je zatvorio austrijski car Josip II. Zatim se za njega nitko nije brinuo pa se urušio. Kada su redovnici otišli, sa sobom su uzeli sve što su imali napisano, a ono što je ostalo s vremenom su ljudi razvukli. Oba otoka je za vladavine Napoleona kupio jedan brodograditelj, a kada je on ostao bez novaca prodao ga je mom ocu. Sada ispada da smo mi bogataši, ali od svega toga nema neke velike koristi«, završio je lugar priču.

Nakon izlaganja lugara izletnici su se raspršili otokom, neki u šetnju, očekujući da će otkriti nešto novo, a neki su se uputili na kupanje. Stari je lugar pošao obići svoje ovce koje su pasle otokom.

Naše je društvo nagovaralo učitelja i Renata da pođu u razgledavanje susjednog, manjeg otočića na kojem su bile ruševine samostana. Barkom su najprije otišli do broda kod barba Mira da ga obavijeste o svojim namjerama, a Čibe je usput uzeo i svoj dalekozor koji je ostavio na brodu. Na otočić su, veslaajući vrlo brzo stigli.

»Dosta je dobro sačuvan«, stručno je procjenjivao Pero, gledajući zidine.

»Da, ali samo izvana, iznutra je sve drugačije«, prekinuo ga je Renato.

Ušli su kroz ulaz samostana i našli se u velikom praznom unutarnjem prostoru. Od samostana nije ostalo ništa. Samo su vanjski zidovi bili sačuvani. S unutrašnje strane zidova vidjele su se udubine u kojima su nekada stajale grede.

»Učitelju, rupe u zidovima slične su onjima kroz koje se nekada pucalo na neprijatelje«, upozorio je Čibe i pokazivao na uske i okrugle otvore.

»Samostan su često napadali razbojnici«, pojašnjavao je učitelj. »Zna se da su u samostanima čuvana velika bogatstva pa su se sigurno više puta susretali s gusarima.«

»Mora da je bilo vrlo zanimljivo kada su se fratri borili s gusarima«, smiješio se Đoni.

»Pogledajte gore, vide se ostaci prozora«, pokazivao je Pero.

»Razbojnici se sigurno nisu mogli popeti tako visoko«, nesigurno je konstatirao Čibe.

Na sjevernom dijelu, u kutu zida, uočili su srušen dio stubišta koje je vodilo do vrha.

»Čini mi se da je sav unutarnji dio samostana bio izrađen od drva, a samo vanjski zidovi od kamena«, pokušao im je objasniti učitelj, da bolje shvate ono što su gledali. »Drvo su ljudi odnijeli ili je istrunulo, a samo je kamenje ostalo.«

»Učitelju!«, odjednom je uskliknula Majda. »Ovdje je bunar«. Stajala je točno u sredini i nogom udarala u kamenje na podu. Nije bilo teško zaključiti da je tu nekada stvarno bio bunar ili pak samo otvor cisterne. Kamen je bio vrlo lijepo ovalno obrađen, a otvor je bio zatrpan kamenjem.

»Nije im manjkalo vode i nisu je morali nositi kao mi«, sjetio se Đoni tlake s vodom u kampu.

Nastavili su njuškati uokolo i zaključili da, ako je iza redovnika i ostalo nešto vrijedno, to su gusari sigurno davno odnijeli. Majda je, radoznala kakva je već bila, prva uočila srušene stepenice i namignula Đoniju te su se brzo popeli i sjeli na vrh.

»Kamo ste krenuli vas dvoje«, uplašeno je viknula Lena.

»Odmah se spustite dolje«, uplašeno im je naredio učitelj, »Ali polako i oprezno da vam se nešto ne dogodi.«

»Ne brinite učitelju«, umirivao ga je Renato »Nije kako izgleda, zidovi su još čvrsti, bio sam gore više puta, možemo se svi gore popeti.«

Čibe i Pero odmah su slijedili Renata, a učitelju nije ništa preostalo nego da se i on popne. Samo se Lena nije usudila i ostala je dolje.

Pogled s vrha zidina bio je predivan. Svugdje oko vidjeli su se u daljini brojni otoci pa čak i kopno s obrisima Velebita.

Čibe je iz torbice izvadio dalekozor, pogledao okolicu, a onda je dalekozor kružio od ruke do ruke. Svi su radoznalo htjeli pogledati što se oko njih nalazi. Najbliži otok, Oruda, bio je pred njima, ravan, plosnat, a izletnici su na njemu izgledali kao mravi. Ugledali su lugarovu kućicu i ruševine crkvice. Između dva otoka uočili su prolaz koji im je s visine izgledao uzak i strašan jer su u plićini ležale razbacane stijene i hridi koje su virile iz mora. Kao da su prijetile onom tko je želio prijeći s otoka na otok.

»Baš lijepa zabava za fratre«, razmišljao je Pero, »a svaki su dan morali prolaziti preko, kako su to uspjevali?«.

»Ovdje im je stvarno moralo biti dosadno. Meni sigurno nitko ne bi mogao natjerati da budem ovdje«, izjavila je Majda.

»Nije im bilo dosadno, kada nisu radili, molili su«, pojasnio im je učitelj.

»Učitelju, zar nije onaj car Josip II zatvorio sve samostane koji nisu radili nešto korisno, kao naprimjer držali školu ili vodili bolnicu«, upitao je Đoni.

»Da, tako je nekako bilo«.

U međuvremenu je Čibe šutio i gledao dalekozorom po otoku. U jednom ga je trenu odmaknuo i nastavio gledati u tom pravcu očima, a zatim opet dalekozorom. Činilo se da je nešto otkrio, ali nije bio baš siguran. Majda je to prva primijetila.

»Što je Čibe, ugledao si morskog psa kako kruži oko otoka i čeka slasni zalogaj?«

»Hm, to ne, ali tamo kao da nešto bljeska ili sijeja.«

»Učitelju, upomoć«, kriknuo je Đoni, »Čibu nešto sijeja usred bijelog dana.«

»Smiri se Đoni, ne pretjeruj!«, smirivao ga je učitelj.

»Renato, vidim nešto između Mikložana i sela, dolje sasvim uz more, čini mi se da nešto vidim čak i prostim okom, ali nisam siguran što je«, pojašnjavao im je Čibe.

»Daj da pogledam«, rekao je Renato, uzeo dalekozor i pogledao. Pa to je Funtuana, groblje, tamo dolje, skroz na kraju zaljeva. Danas se ne vidi baš dobro jer zrak nije čist.«

Sada su svi željeli dalekozorom pogledati u tom pravcu iako nisu shvaćali što je to Čibi toliko zanimljivo.

»Dobro pogledaj, upozorio je Čibe Peru, primjećuješ li nešto?«

»Što bi to bilo za primijetiti«, gundao je Đoni. »Što bi bilo tako neobično ako vidiš groblje, pa vidjeli smo ga izbliza.«

»Ja ništa ne primjećujem«, mahao je glavom Pero.

»Pogledaj Majda i ti«, bio je uporan Čibe.

Nitko od njih nije mogao uočiti što bi im moglo biti zanimljivo.

»Loše promatrate, a još lošije slušate«, izjavio je Čibe.

»Pogledajte, ako malo nagnem dalekozor vidim groblje točno preko ruševina crkvice na Orudi.«

»Da i što to znači?«, upitao ga je Pero.

»Lugar nam je pričao o utočištu fratara u samostanu«, nastavio je Čibe.

»Groblje - crkva - samostan...« Glasno je razmišljala Majda.

»... i natpis na zvonu«, zaključio je učitelj i nastavio: »Kako ono piše na zvonu?«

»... i vidi utočište preko svetog Petra«, glasi kraj teksta na zvonu, rekao je Pero.

»To bi bilo moguće«, razmišljao je učitelj. »Renato, da li tu negdje u blizini ima neko mjesto koje se zove Sveti Petar?!«

»Ne znam. Mislim da ne, morat ćemo pitati lugara«, odgovorio je Renato učitelju. *(Nastavak u sljedećem broju)*

RIJEČNIK NAŠEG DIJALEKTA

Dobrotvorno i zavičajno društvo »Sveti Frane Nerezine - New York 1898« pokrenulo je hvalevrijednu aktivnost na izradi rječnika našeg dijalekta. Poticaj da se započne raditi na ovom velikom i vrlo zahtjevnom projektu bila je ostavština pokojnog Onorata Bonića, koji je za svog života marno zapisao na tisuće riječi. Da bi o ovoj inicijativi bilo poznato što više žitelja Nerezina, Svetog Jakova i Punte Križa, koji govore istim (po nekima vrlo sličnim) dijalektom, prenosimo tekst inicijatora ove aktivnosti.

Druagi prijatelji!

Pokuojni Onarato Bonić počel je za vrijeme svuoga življenja jedan veli posal. Pokupijual je besede od našega dijaleta. Nažalost, Onorata više ni, februara 2009. pasual je na onaj drugi svijet a nuan je pustil ovo bogatstvo. Bilo bi škoda da vo zgubimo, pa Vas molimo da ki koliko more, ki koliko umije, da žuntua besede kih se spomiené a kie fale. Ako mislite da neka beseda ne vajua, da se ni duperevala, neka ju kancelua, ako misli da se ni tako govorilo (ako je kogot slovo krivo, ako fali) neka napiše kako okuri. Još Vas molimo da napišete ako se spomienete kugot poslovcu, ol muod od reć.

Druagi Puntari, Vas loštešo molimo za pomoć. Naš dialet je išteši, naši stuari su bili vavek vieženi zis tešku fadigu ma i zis lijepimi momijenti, tako ustanmo i mi na spomen svih onih kih više ni. Najdite malo vremena, pomozte udelat uof posal da se naš dialet ne zatara

Hvala Vam od sarca svin

Do sada su sve riječi koje je pokojni Onorato zabilježio sistematizirane po abecedi te se spiskovi razmjenjuju, pregledavaju, ispravljaju i nadopunjuju. Neki su od Vas dio spiskova već dobili i s drugima razmijenili a Vas dragi čitatelji pozivamo da se uključite u ovaj veliki i zahtjevan posao. Više ljudi više zna, a cilj je od zaborava spasiti što više riječi jer se one u svakodnevnom govoru sve manje koriste pa tako s vremenom i nestaju.

Samo svi zajedno, mi koji se još uvijek u svakodnevnoj komunikaciji služimo našim dijalektom možemo realizirati ovaj posao i doprinijeti da rječnik - naš besedar ugleda svijetlo dana.

Već do sada je jasno da se radi o velikom poslu s podosta dilema jer eto primjerice: »Kako se jušto reče?« Fionda ol praća, falo ol fual, ciepanica ol cepuanka, cunfarat ol sunforat. Se reče pavijer ol stijenj, letrat ol fotografija? Če je jušto a če je fajeno? Čuk, kukunjača ol čiveta, pulaštar ol peteh, škartača ol bruškin, tiramuola ol merlin. Če se kaić potopi ol fundua? Se dolac potopi ol upline kada sila daži? Kako se jušto po našu reče katrida, katriga, kradijegla ol kadriegla. Se reče kobuotnica ol hobuotnica, ligna ol uligna, orada ol podlanica i tako napreda i tako napreda.

Kada svi foji zis besedami pasaju sve ruke bit ćemo pametniji a riječnik boji, veći i jušteji i zato neka svaki od nas pomore koliko more i znuu, pa ćemo svi skupa udelat jedan sila vrijedni i veli posal.

MOJA PUNTA

Kede sen se rodil
 Kede sen se karstil
 Kede sen na skulu hodil
 Kede sen se pisat naučil
 Svaku nedeju na misu hodil
 I s popuon kuće blagoslovil
 Kede sen u none hodil
 Na Varošu smokve sušil
 Zis nonon ribe lovil
 I trahtor od zadruga vozil
 Ocu sen obet nosil
 Bilo kede je bil
 Na Bokinić kruh gonil
 Na Činkarice gruozi je mastil
 Na tovaru darva doma gonil
 A vaf večer ligne lovil
 Po stuaneh ofce vaganjat
 Na Čutinu i Krivice
 I japno gonil na Lučice
 A vaf Koluortu imiel poštime
 Na Mualu Mikložuan po mleko
 hodil
 Na Funtuane verdure močil
 Na Mikložuan kozu parču
 pejual
 A v Uorlacu prasca kupovual
 Svakoga koga sen kuntrual
 Sen ga pozdravil i rišpetual
 Nisen bil maša bogat
 Ma sen bil kuntenat
 Morete svih pitat
 Nisen se niš promenil
 Od kada sen se vaf Punte
 rodil

Zdrafko Badurina - SAD

KEDE SU NAŠI JUDI

Kede su judi kih sen
 poznivual
 Svaki duan ih kuntrevual
 Znual vaf kie je kuće svaki
 stual
 Zis kin se svaki zabavjual

 Znual mu ime i prezime
 Kuntienti bil zis svime
 Sve mu odgovaralo ničemu se
 tužil
 I malo šoldi zaradil
 Zis maršanon i motiku,
 fameju hranil
 Od škura do škura vaf
 kampanje bil
 Tako sen ja živjel
 I od dneva do dneva za jest
 imiel
 I svemu se veseliel

 Kede su oni judi kih sen ja
 imiel
 I vaf crikve šnjimi sediel
 Put je liepo ašvaltuan
 Lampadine goriju cijeli duan
 Voda toči od Vrane
 Kede si mi priatelu Frane

Zdrafko Badurina - SAD

JADRIJEŠĆICA

Modrinom se plavi nebo
 dok po moru barka plovi
 Ustaj zdravo uvalo mala
 i prebijeli žali tvoji
 Neka vedro i sunce toplo sja
 more tiho i bijeli sitan žal
 Niske šume i izvor studeni
 zove me moj zavičaj ljubljani

Blaž Lovrić - Novi Zeland

VRIJEME

Buoh nan je dual vrijeme,
koristimo ga.

Vrijeme ne moremo
 kupit ni prodat,
 kambijat ni tornat,
 fermat ni sačuvat,
 ma moremo ga
 nekomu dat.

Dat ćemo ga
 onomu koga vojimo,
 dat ćemo ga
 svojin bližnjini
 delajuć neko dobro djelo.

Nekad v našen paizu
 judi su imeli više vremena za:
 počakulat, potužit se,
 pohvalit se, veselet se, zakantat
 i jeni drugin vavek pomagat.

Danas niki nima vremena
 za drugoga pohabat,
 fermat se malo, razgovarat,
 ako od toga nima koristi.
 Sve se varti oko šoldi, interesa
 namesto oko šloveka.

Judi se kambijuju
kako i vrijeme.

Čuda vremena judi
 pasuju na delu
 ma sve ono rešto
 vajalo bi:
 više vremena zuase pustit,
 više jeni z drugimi lijepo govorit
 više se družit,
 pomagat, delat dobro svin,
 nikad naš paiz ne zabit,
 pa će nan boje bit.

Vrijeme beži, pasuje.
 Pametno ga koristimo
 prija nego ga zgubimo.

Maruči Toić Badurina

Apostolski blagoslov koje je papa Ivan Pavao II udijelio Neviju Kosić za 50. godina sakristanske službe

SPOMENIMO SE NAŠIH DRUAGIH KI VIŠE NISU S'NAMI

Nevio Kosić rođen 1940.

Marino Zorović rođen 1958.

Ivan – Nino Zorović rođen 1953.

Marija Čubranić r. Rukonić 1928.

Nina Masalin r. Muškardin 1926

Sonja Badurina r. Škoda 1953.

Puntarski fuoj su potpomogli:

Jadranka autokampovi d.o.o.

Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture

Uprava za otočni i priobalni razvoj

Turistička zajednica grada – Mali Lošinj

ZUO »Pogana« vl. Andrijana Zorić i Zlatko Matušan

Buffet »Tina« vl. Slaven Šikić,

Danica i Dinko Zorović, Vesna Juranić,

Giovanni Butković, Leno Toich

Leo – commerce d.o.o. – Rijeka

Puntarka nova d.o.o. – Mali Lošinj

Sve naše cijenjene čitatelje pozivamo da svojim prilogom potpomognu izlaženje »Puntarskog foja«. Vaš prilog možete uplatiti na žiro-račun Zavičajnog društva »Puntari« M. Lošinj broj: 240202006-1100410077 uz naznaku - za »Puntarski fuoj«.

Vaš prilog za list kao i godišnju članarinu možete uplatiti u agenciji »Puntarka« Trg Zagazinjine 1, Mali Lošinj.

Pozivamo Vas da se sukladno Vašim mogućnostima uključite u akciju prikupljanja nužnih financijskih sredstava za obnovu kapele Svetog Antona na Parhavcu pored Punte Križa.

Sredstva možete uplatiti na žiro-račun Zavičajnog društva »Puntari« - Mali Lošinj, na broj: 2402006-1100410077 uz naznaku - za obnovu kapele Sv. Antona na Parhavcu.

**Zavičajno društvo »Puntari« i uredništvo »Puntarskog foja«
Vam se unaprijed zahvaljuju**

Središnja knjižnica Mali Lošinj

195008656

